

Rumeli

RUMELİ İSLÂM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

مجلة روم ايلي للبحوث الإسلامية | Rumeli Journal of Islamic Studies

ISSN : 2564 - 7903 • Yıl / Year : 2023 • Sonbahar / Fall • Sayı / Issue : 12

TRAKYA
ÜNİVERSİTELER BİRLİĞİ
İLAHİYAT FAKÜLTELERİ

RUMELİ

İslâm Araştırmaları Dergisi

مجلة روم ايلي للبحوث الإسلامية / Journal of Islamic Studies

Yıl / Year: 2023 – Sonbahar / Fall – Sayı / Issue: 12

ISSN: 2564-7903

Dergimizin Tarandığı Veritabanı ve İndeksler:

RUMELİ İslâm Araştırmaları Dergisi | Journal of Islamic Studies

مجلة روم ايلي للبحوث الإسلامية

ISSN: 2564-7903

Kapsam | Scope: Dinî Araştırmalar, İslam Araştırmaları, Balkan Araştırmaları / Religious Studies, Islamic Studies, Balkan Studies

Periyot | Period: Yılda 2 Sayı (30 Nisan & 31 Ekim) / Biannual (30 April & 31 October)

Yayın Dili | Language Publication: Türkçe & İngilizce & Arapça & Arnavutça & Boşnakça / Turkish & English & Arabic & Albanian & Bosnian

Rumeli İslâm Araştırmaları Dergisi Uluslararası bilimsel hakemli bir dergidir.
Rumeli Journal of Islamic Studies is a international peer-reviewed academic journal.

Yayıncı / Publisher

Trakya Üniversitesi Matbaası
Edirne Teknik Bilimler MYO Sarayıçı Yerleşkesi Edirne, TÜRKİYE

Amblem ve Kapak Tasarımı | Emblem and Cover Design

Dr. Ömer Kasım Kahya

Grafik Tasarım ve Mizanpaj | Graphic Design and Layout

Dr. Mücahit Karakaş

Rumeli İslâm Araştırmaları Dergisi, Creative Commons Atıf 4.0 International License (CC BY NC) ile lisanslanmıştır. Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Rumeli Journal of Islamic Studies is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC). Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Rumeli İslâm Araştırmaları Dergisi'nde yayımlanan yazıların tüm içerik sorumluluğu yazarlarına aittir.

All the responsibility for the content of the papers published in Rumeli Journal of Islamic Studies belongs to the authors.

İletişim | Communication

Dr. Fatih Şabani

Trakya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Balkan Yerleşkesi 22030 Edirne- TÜRKİYE

Tel: 0 284 235 68 99 Fax: 0 284 235 08 87

rumelislam@trakya.edu.tr

<https://dergipark.org.tr/rumeli>

<https://rumeli.trakya.edu.tr/>

RUMELİ
İslâm Araştırmaları Dergisi
Journal of Islamic Studies
مجلة روم ايلي للبحوث الإسلامية

ISSN: 2564-7903

SAHİBİ | OWNER

Trakya Üniversiteler Birliği İlahiyat Fakülteleri Adına
Prof. Dr. Ali Öztürk
Trakya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

EDİTÖR | EDITOR IN CHIEF

Dr. İtir Rruğa
rrugailir@trakya.edu.tr / Trakya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

YARDIMCI EDİTÖRLER | CO-EDITORS

Dr. Halil İbrahim Kaygısız
hibrahimkaygisiz@trakya.edu.tr / Trakya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Dr. Feim Gashi
feimgashi@klu.edu.tr / Kırklareli Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Dr. Yakup Bıyıkoğlu
ybiyikoglu@nku.edu.tr / Namık Kemal Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ | RESPONSIBLE MANAGER

Dr. Nurullah Koltas
nurullahkoltas@trakya.edu.tr / Trakya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

REDAKSİYON / REDACTION

Dr. Mustafa BarıŐ
mustafabaris@trakya.edu.tr / Trakya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Dr. Enes Eryılmaz
enes.eryilmaz@klu.edu.tr / Kırklareli Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Dr. Zehra Gözütok Tamdoğan
ztamdogan@klu.edu.tr / Namık Kemal Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Basım Tarihi / Printing Date

Ekim / October - 2023

<https://rumeli.trakya.edu.tr/> <https://dergipark.org.tr/rumeli>

rumelislam@trakya.edu.tr [rumeliislam@rumeliislam](https://twitter.com/rumeliislam)

Araştırma Makaleleri / Articles

ROMANYA'DAKİ KUR'ÂN MEALLERİNİN KUR'ÂN ÇEVİRİ KRİTERLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ*

Geliş Tarihi : 10 Temmuz 2023

Kabul Tarihi : 17 Ağustos 2023

Enghin CHERİM**

Öz

Romanya gibi Müslüman olmayan ülkelerde yaşayan ve Arap diline hâkim olmayan kimseler için Kur'ân tercümelerinin hayatî bir öneme sahip olduğunu vurgulamak gerekir. Zira bu ve benzeri ülkelerde yaşayan insanlar, İslâm'ın kaynağına ve mesajlarına ancak tercüme ve bu konuda yapılmış çalışmalar vasıtasıyla ulaşabilmektedir. Bu durum bölgede yaşayan gayrî müslim nüfus için de geçerlidir. Nitekim Kur'ân tercümelelerinden yapılan bir okuma sonucunda Müslüman olmayan kişi İslâm'ı kabul etmese dahi bunun sonucu olarak ya İslâm diniyle ilgili olumlu kanaatleri oluşmakta ya metinle yeterli ünsiyet kuramadığından Kur'ân tercümesini etraflıca okumaktan imtina etmekte ya da metne bir daha geri dönmek üzere kısa sürede ilgili meal çalışmasını rafa kaldırmamaktadır. Bu araştırmada, “Kur'ân nasıl bir kitaptır? Doğru bir Kur'ân tercümesi nasıl yapılır? Mütercim bu hususta hangi kriterlere dikkat etmelidir? Hangi tercüme metodu kullanılmalıdır? Kur'ân'ın tercümesi herhangi bir kitabın tercümesine benzer mi?” gibi sorular temelinde başarılı bir Kur'ân tercümesini mümkün kılacak kriterler tespit edilmeye çalışılmıştır. Bunun için de Romence Kur'ân tercümelerinden seçilen örnek metinlerden hareketle bu kriterlerin hangisine ne ölçüde riayet edildiğini göstermek amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'ân Mealleri, Tercüme Teknikleri, Romence Kur'ân Mealleri.

ANALYSIS OF ROMANIAN QURAN TRANSLATIONS IN TERMS OF QUR'AN TRANSLATION CRITERIA

Abstract

It should be emphasised that Quranic translations are of vital importance for people living in non-Muslim countries such as Romania who do not have a command of the Arabic language. Because people living in these and similar countries can only access the source and messages of Islam through translations and studies on this subject. This is also true for the non-Muslim population living in the region. As a matter of fact, even if a person does not accept Islam as a result of reading through Quran translations, as a result of this, either his/her positive opinions about Islam are formed, or he/she refrains from reading the Quran translation in detail since he/she cannot establish sufficient familiarity with the text, or he/she does not shelve the related translation study in a short time so as not to return to the text again. In this research, “What kind of a book is the Qur'an? How to make an academic Qur'an translation? Which criteria should the translator pay attention to in this regard? Which translation method should be used? Is the translation of the Qur'an similar to the translation of any book?” On the basis of questions such as these, it has been tried to determine the criteria that will make a successful translation of the Quran possible. For this purpose, it is aimed to show the extent to which these criteria are respected with the sample texts selected from Romanian Quran translations.

Keywords: Qur'an Exegesis, Qur'an Translations, Qur'an translation techniques and method, Romanian Qur'an Translations.

* Bu çalışma, Maramara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde hazırlanan “Romence Kur'ân çalışmaları ve Romence Kur'ân Tercümelerinin Değerlendirilmesi” isimli doktora tezinden faydalanarak hazırlanmıştır.

** Dr. Enghin CHERİM (Engin Kerim), e.cherim@gmail.com, ORCID ID: 0009-0002-0814-0641,

DOI: 10.53336/rumeli.1325488.

İntihal: Bu makale “iThenticate” intihal tarama programında taranmış ve intihal içermediği tespit edilmiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

Atıf / Citation: Cherim, Enghin. “Romanya'daki Kur'ân Meallerinin Kur'ân Çeviri Kriterleri Açısından Değerlendirilmesi”. *Rumeli İslâm Araştırmaları Dergisi* / 12 (Ekim 2023): 10-35.

Copyright © CC BY-NC 4.0

Giriş

Tercüme faaliyeti çok boyutlu ve her yönüyle özen göstermeyi gerektiren hassas bir iştir. Bu nedenle çevirisi yapılacak metnin dili, içinde şekillendiği terminoloji ve temel hususiyetleri/spesifik özellikleri kadar hedef dile hâkimiyet yahut bu dildeki yetkinlik de büyük önem arz etmektedir. Bu yönüyle mütercim, her halükârda zor bir işe soyunmaktadır. Hele ki tercümesi yapılacak metin Kur'ân yani on dört asır önce Allah tarafından vahyedildiğine inanılan, belirli mesajlar taşıyan ve tarihsel süreçte metinleşen kutsal bir kitap olunca tercüme faaliyetinin hiç de kolay bir işe olmadığı ortadadır. Zira bir dine, onun tarihe ve topluma mal olmuş tecrübesine de kaynaklık eden yönüyle Kur'ân mesajının salt çeviriyle hedef dile aktarılarak doğru anlaşılması oldukça güçtür. Öyle anlaşılıyor ki tarihî süreç içerisinde Kur'ân tercümesine yer yer cevaz verilmemesinin altında yatan temel gerekçe de bu olmuştur. Başka deyişle, Kur'ân metninin tercümesi için belli bir vasatın oluşmamasının yanı sıra onun anlamını başka dillere doğru bir şekilde aktarmaya yönelik elverişli bir tercüme metodunun bulunmayışı da Kur'ân'ın tercüme edilmesi hususunda çekinceler yaratmıştır. Bilhassa hedeflenen şey birebir, lafzî veya harfî tercüme olunca cevaz verilmeme sebebi daha da anlaşılır olmaktadır. Bununla birlikte, Kur'ân'a yönelik bir çeviri girişiminin salt tercümeden ziyade bir anlama uğraşısı olduğunu ifade etmek mümkündür. En azından bu uğraşın önemli bir boyutunu anlama faaliyeti teşkil eder diyebiliriz. Dolayısıyla Kur'ân tercümesine girişen biri, bunun için en başta doğru bir yöntem benimsemelidir.

Kur'ân tercümesinin cevazına dair tartışmalar büyük oranda geçmişte kalmakla birlikte bugün daha çok tercüme yöntemi ve tekniklerinin tespiti önemli bir problem alanı olarak karşımızda durmaktadır. Bununla birlikte bu problemi aşmaya yönelik ilmî, kuşatıcı ve herkesin mutabık kalacağı bir yöntemin geliştirilmiş olduğunu söylemek zordur. Bu minvalde, burada Kur'ân tercümesinde dikkat edilmesi gereken temel kriterleri tespit etmeye çalışarak konuya katkıda bulunmak ve Romence Kur'ân tercümelerini bu kriterlere göre incelemek hedeflenmektedir.

Hemen ifade edilmelidir ki, söz konusu kriterler sadece Romence Kur'ân tercümeleri için değil, Kur'ân-ı Kerîm'in çevrilmesinde dikkat edilecek genel kurallar olmaları hasebiyle her dildeki mealler için geçerlidir. Bize göre başarılı bir meal hazırlamak da ancak bu kriterleri gözetmekle mümkündür. Başarılı bir Kur'ân tercümesi için dikkate alınacak kriterlerin neler olduğu sorusunun cevabı ise Kur'ân'ın hususî özelliklerinde saklıdır. Zira Kur'ân'ın ne olduğu hususu sarîh bir biçimde vuzuha kavuşturulmadıkça bu soruya cevap vermek mümkün olmayacaktır.

Bilindiği üzere Kur'ân, belli bir tarih aralığında (M. 610-632) Mekke-Medine bölgesindeki insanlara yine onların dilinde (Arapça), şifahî ve parça parça okunan ilâhî bir mesajdır. Bu noktada Kur'ân'ın yazılı bir metin olarak indirilmediği özellikle vurgulanmalıdır. Çünkü yazılı bir metnin tüm özelliklerini sözlü bir hitapta bulmak güçtür. Nitekim sözlü metnin özellikleri dikkate alınmadığı takdirde-özellikle Batılılar tarafından dile getirilen- Kur'ân metninde iç bütünlüğün olmayıp çelişkiler barındırdığı, azımsanmayacak ölçüde tekrarların bulunduğu, kompozisyonunda bir mantık silsilesi bulunmadığı, kronolojik

ve sistematik bir tertibinin olmadığı ve zaman zaman sûre içi bütünlüğü ihlal eden âyetlerin bulunduğu şekilde tenkitlerle karşılaşılmaktadır.¹

O halde mütercimın görevi salt kavramları hedef dile aktarmakla tamamlanmış olmamaktadır. O, en başta Kur'ân'ın şifahi bir hitap olduğunu göz önünde bulundurarak âyetlerin kendi içinde ve sûrelerin birbiri arasındaki irtibatlarını; ne zaman, kime, ne söylediğini tespit etmek durumundadır. Çünkü Kur'ân'ın ilk dönem muhatapları ve nüzul ortamı dikkate alınmadan yapılan tercümelemler hem afakî yorumlara sebebiyet verebilmekte hem de türlü yanlış anlamalara yol açabilmektedir.² Bu noktada denebilir ki, ilkin âyetlerin ne dediğini yani bağlam ve muradını belirlemeden girişilen her çeviri çabası, ortaya konacak tercümenin de anlam sorunlarıyla malul olması sonucunu doğuracaktır. Bu yaklaşım biçimi, en başta, Kur'ân gibi bir kutsal metnin temel hususiyetini ihmal etmek anlamına gelecektir. Zira o, ilk muhataplarına anlaşılır bir mesaj iletmış, onlar da bunu anlamış ve uygulamışlardır.

Dolayısıyla başarılı bir Kur'ân tercümesi; sözcüklerinin anlamlarını tarihî ve metinsel bağlamlarında tespit ederek, âyetleri nüzûl çerçevesinde anlayarak ve son olarak da âyetlerde iletmek istenilen mesajları hedef dile aktararak mümkün olabilir. İşte bu düşünce uyarınca başarılı bir Kur'ân tercümesi için Kur'ân'ın "sözcük, cümle ve anlam yapısını" esas alan üç temel kriterin dikkate alınması gerekir diye düşünüyoruz.

Kur'ân tercümesiyle ilgili bu üç kriter aslında birbirine bağlıdır ve temel fonksiyonu orijinal anlamı ortaya çıkarmaktır. Zira hem Kur'ân sözcüklerinin anlamlarının tespiti hem de âyetleri tarihî bağlamlarına göre tercüme etmek ancak anlam eksenli tercüme tekniği sayesinde mümkündür. Ayrıca söz konusu kriterler hem tercüme tekniğiyle ilgili hem de mütercimın tercüme faaliyeti esnasında uygulayacağı metotla ilgilidir. Bu anlamda Kur'ân kavram ve cümlelerinin özgün anlamlarının tarihsel ve metinsel bağlam içinde tespit edilmesi doğrudan tercüme metoduyla ilgili bir husus olup tefsirî tercüme veya anlam eksenli tercüme de bu tarz çeviri tekniklerinden birini³ teşkil etmektedir.

Tespitlerimize göre, tarihsel süreçte Romence dilinde dört tam tercüme ve iki kısmî tercüme yapılmıştır. İlk Kur'ân tercümesi girişimi, Dimitrie Bolintineanu'ya (1819-1872) aittir. Bolintineanu, 1848 yılında Kur'ân'ı tercüme etmeyi düşünmüş ancak bilinmeyen nedenlerden dolayı bunu gerçekleştirememiştir. İlk Kur'ân tercümesi ise tam olmamakla birlikte 1884 yılında Bernard Souffrin tarafından yayımlanmıştır. Daha sonra, 1912 yılında Silvestru Octavian Isopescu tarafından ilk tam Kur'ân tercümesi gerçekleştirilmiştir. Müslümanlar tarafından hazırlanan ilk Kur'ân tercümesi ise Liga İslamică'nin komisyon çalışması neticesinde 1997 yılında yapılmıştır. Bükreş Üniversitesi Arapça Bölümü Profesörü George Grigore, hazırladığı doktora tezinin arkasından 2000 yılında kendi Kur'ân tercümesini yayımlamıştır. Günümüze yakın, tespit edebildiğimiz son Kur'ân tercümesi ise 2003 yılında Mustafa Ali Mehmet tarafından hazırlanmıştır.

¹ Ömer Özsoy, "Çeviri Kuramı Açısından Kur'ân Çevirisi", 2. *Kur'ân Sempozyumu* (Ankara: Bilgi Vakfı Yayınları, 1996), 262-266.

² Hasan Elik - Muhammed Coşkun, *Tevhid Mesaj – Özlü Kur'ân Tefsiri* (İstanbul: Fikir Yayınları, 2013), 24.

³ Bkz. Zülfişkar Durmuş, *Kur'ân'ın Türkçe Tercümelemleri - "Aziz Kur'ân ve İnsanlığa Son Çağrı" Örneği-* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2007), 115.

İşte bu makalede Romence Kur’ân tercümelerini söz konusu kriterlere göre örnek bazlı incelemek ve hangisine ne ölçüde riayet edildiğini göstermek amaçlanmaktadır. Bunun için de bahsedilen üç kriter müstakil birer başlık halinde incelenecektir.

1. Kur’ân Sözcüklerinin Anlamlarının Tespit Edilmesi

Başarılı bir Kur’ân tercümesi için en önemli kriterlerden biri, Kur’ân’ın temel birimlerini oluşturan sözcüklerin vahyin nâzil olduğu ortamdaki aslî mânalarını tespit etmektir. Çünkü Kur’ân sözcükleri ilkin mezkûr çevre ve koşullar ile cari Arap kültürü bağlamında kavramlaşmıştır.⁴ Bununla birlikte söz konusu kavramların zaman içinde kazandıkları ıstilahî anlamlardan (terim) mümkün oldukça uzak durulmalı⁵ ve verilen mânanın nüzûl ortamına uygun bir muhtevayı yansıtmasına özen gösterilmelidir.⁶ Zira sözcükler zamanla yeni anlamlar kazanarak zenginleşebilir ya da anlam kaybına uğrayabilirler. Mesela *nesih* kavramı, asırlar boyu süren ve kronikleşen anlam krizleri yüzünden çok önemli işlevlerini kaybettiği gibi, amacı dışında olumsuz roller yüklediği için başka birçok âyetin anlaşılmasını gölgelemiş ya da ilâhî hükümlerin saf dışı edilmesi yönünde yorumlanmıştır.⁷ Diğer yandan hem lafzî hem de ıstilahî anlamı bulunan *salât*, *zekât*, *fitne* ve bunlara benzer kavramları, Kur’ân’ın bütününde tek bir mânaya gelecek şekilde tercüme etmekten mümkün merteye uzak durulmalı,⁸ birkaç mânayı taşıyabilecek kavramlara (vücûh) anlam verilirken, siyaka uygun bir anlam verilmelidir.⁹ Örnek vermek gerekirse, Kur’ân’da farklı bağlamlara göre farklı mânalara delalet eden ve dolayısıyla içinde bulunduğu bağlam dikkate alınarak çevrilmesi gereken kavramlardan birisi *takva* ve türevleridir.¹⁰ Dolayısıyla, bir kavram ya da cümlenin anlaşılmasında birkaç ihtimal varsa, en güçlü görüneni esas alınarak ihtimaller teke indirilmeli, “O da olur bu da olur.” gibi bir düşünceden ziyade, olanın ortaya çıkarılmasına gayret edilmelidir.¹¹ Şu özellikle belirtilmelidir ki, benzer siyak çerçevesinde kullanılan aynı kavram ve deyimlere aynı mânâ verilmeye özen gösterilmelidir.¹² Zira Kur’ân bir bütündür. Dolayısıyla mütercim bir âyeti çevirirken Kur’ân’ın bütünlüğünü göz önünde bulundurmalıdır. Ayrıca bazı kavramların hakikî anlamıyla, bazılarının mecazi anlamıyla; yine bazılarının ise deyimse kalıplar içerisinde geçtiği bilinmelidir.¹³

1.1. Bir Örnek Olarak “Cihad” Kavramı

Kur’ân bağlamında çok fazla tartışılan ve özellikle Batı dünyasında İslâm denilince ilk akla gelen kavram hangisidir sorusuna hiç şüphesiz ki *cihad* diye cevap verilebilir. Nitekim Batılı araştırmacılar “cihad” olgusuyla ilgili yaklaşımlarında son derece sübjektif bir tutum benimsemekte ve çoğunlukla onu “mukaddes savaş” (holy war, guerre sainte) şeklinde

⁴ Dücane Cündioğlu, *Kur’ân Çevirilerinin Dünyası* (İstanbul: Kapı Yayınları, 2011), 19.

⁵ Mustafa İslamoğlu, *Hayat Kitabı Kur’ân Gerekçeli Meal-Tefsir* (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2013), 20.

⁶ Murat Sülün, *Kur’ân Ne Diyor? Biz Ne Anlıyoruz?* (İstanbul: Ensar Yayınevi, 2015), 476.

⁷ Tuncer Namlı, *Kur’ân Aydınlığı Kronolojik Kur’ân Meali* (Ankara: Fecir Yayınları, 2016), 21.

⁸ İslamoğlu, *Hayat Kitabı Gerekçeli Meal-Tefsir*, 24.

⁹ Sülün, *Kur’ân Ne Diyor? Biz Ne Anlıyoruz?*, 476.

¹⁰ Mustafa Öztürk, *Kur’ân-ı Kerîm Meali* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2015), 25.

¹¹ Sülün, *Kur’ân Ne Diyor? Biz Ne Anlıyoruz?*, 477.

¹² Sülün, *Kur’ân Ne Diyor? Biz Ne Anlıyoruz?*, 476.

¹³ Fatih Tiyek, *Kur’ân’ı Anlamada Bağlamın Rolü ve Meallerdeki Bağlamsal Sorunlar* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2015), 346-347

çevirmektedirler.¹⁴ Bu tür çeviriler Romence Kur’ân tercümelere başta olmak üzere Batılılar tarafından hazırlanan Kur’ân tercümelerinde fazlasıyla görülmektedir.

Cihad âyetleri’nin Romence Kur’ân tercümelerindeki durumunu incelemeye önce hemen ifade edilmelidir ki *cihad* kavramı Arapça’da “güç ve gayret sarf etmek, bir işi başarmak için elinden gelen bütün imkânları kullanmak” mânasındaki *cehd* kökünden türemiştir.¹⁵ Ne var ki, zamanla¹⁶ bu kavram ıstılahî mânada kullanılmaya başlamış ve “dış düşmanlara karşı mücadele vermek” anlamı kazanmıştır. Dolayısıyla kavram hem lügavî hem de ıstılahî mânalarıyla kullanıldığı için doğru mânayı tespit etme görevi mütercime düşmektedir. Üstelik daha önce de söylediğimiz üzere, mütercim Kur’ân kavramlarının özgün anlamlarını kendi tarihî bağlamında ve nâzil olduğu şartlar içerisinde belirlemelidir. Ayrıca söz konusu kavramların anlamı, geçtiği metin içindeki bağlamı göz önünde bulundurularak belirlenmelidir. Dolayısıyla hem lafzî hem de ıstılahî boyutları açısından *cihad* vb. kavramlara, bulunduğu siyaka/bağlama uygun bir anlam verilmelidir.

Kur’ân’ın bütününe bakıldığında cihad kavramının kullanıma bağlı olarak birçok farklı anlam taşıdığı görülecektir. Nitekim kâfirlere boyun eğmeyip kendilerine karşı Kur’ân’la güçlü bir cihadın yapılmasını emreden âyet ile (el-Furkân 25/52) Allah’ın rızasını elde etmek için cihad edenlere O’na ulaştıracak yolların gösterileceğini vaad eden âyette (el-Ankebût 29/69) kavramın “savaş” anlamına gelmediği açıktır. Ayrıca münâfiklarla savaşı gerektiren herhangi bir hükmün bulunmamasını ve fiilen de onlara karşı hiçbir zaman savaşa başvurulmamasını göz önüne alan müfessirler, “Ey Peygamber! Kâfirlerle ve münâfiklarla *cihad* et.” (et-Tevbe 9/73) meâlindeki âyette geçen cihadın hem kâfirlere karşı gerektiğinde savaşmayı hem de münâfiklara karşı onları İslâm’a kazandırmak için delil serdetme, sertlik gösterme, gerekirse azarlama gibi silahla savaş dışında bazı yollara başvurmayı ifade ettiğini bildirmişlerdir.¹⁷

Burada şu ifade edilmelidir ki, Kur’ân’da savaşa izin verildiğini ifade eden ilk âyet inmeden önce *cihad* sözcüklerinin tamamı lafzî anlamında kullanılmıştır. Dahası, Mekki sûrelerde geçen bütün *cihad* kullanımlarının anlamı “Allah yolunda gayret göstermek, güçlülere göğüs germek, kâfirlere boyun eğmeden Kur’ân’a dayanarak onlara karşı direnmek” merkezinde toplanmaktadır.

Hülâsa, *cihad* kavramı Kur’ân-ı Kerim’de muhtelif anlamlarıyla kullanılmış ve dolayısıyla her geçtiği yerde fiziksel mücadeleden/savaştan bahsetmemektedir. Zira Kur’ân-ı Kerim’de, “iki grup arasında meydana gelen silahlı çatışma” anlamındaki savaş için *harb* (el-Mâide 5/64; el-Enfâl 8/57; Muhammed 47/4) ve *kıtâl* kavramlarıyla bunların türevleri kullanılmıştır (mesela bk. el-Bakara 2/190-191, 193; en-Nisâ 4/74-76; et-Tevbe 9/12-13).¹⁸

¹⁴ Ahmet Özel, “Cihad”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993) 7/528.

¹⁵ Bkz. el-Ferâhidî, *Kitâbu'l-‘Ayn*, nşr. Mehdî el-Mahzûmî, İbrahim es-Sâmerrâ’î, I-VIII (Beyrut: Mektebetu'l-Hilâl, 1988), 3/386; el-Kazvîni, *Mu‘cemu Mekâyisi'l-Luğa*, nşr. ‘Abdusselâm Muhammed Hârûn, I-VI (Dimeşk: Dâru'l-Fikr, 1979), 1/486; er-Râğîb el-İsfehânî, *el-Mufredât fi Çaribi'l-Kur’ân*, nşr. Şafvân ‘Adnân ed-Dâvûdî (Beyrût: Dâru'l-Kalem, 1412H), 208.

¹⁶ Kur’ân’da savaşa izin verildiğini ifade eden ilk âyet (el-Hac 22:39) Medine’de nâzil olan sûreler arasında yer almaktadır.

¹⁷ Fahreddin er-Râzî, *et-Tefsîru'l-Kebîr* (Beyrut: Dâr İhyâu’t- Turâsi’l Arabi, tsz.), 16/135.

¹⁸ Özel, “Cihad”, 272.

Netice itibariyle Kur'ân tercümesine girişen birinin kavramların özgün anlamlarını tarihî ve metinsel bağlarından hareketle tespit ederek tercümeyle başlaması olmazsa olmaz bir husus ve sorumluluktur. Cihad kavramıyla ilgili bu genel çerçeveyi çizdikten sonra, bu bölümde Kur'ân'da farklı mânalarda kullanılan cihad kavramının Romence Kur'ân tercümelerinde yer alan çevirilerini inceleyerek mütercimlerin bu konuyla ilgili görüş ve yorumlarını sunmayı amaçlamaktayız. Tespitlerimize göre Kur'ân'da cihad kavramı dört mânada geçmektedir:

1.1.1. Kur'ân Tebliğinde Çaba Sarfetmek

فَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا (الفرقان: ٥٢)

Furkan Sûresi 52. âyetin Türkçe çevirisi:

“O halde, inkârcı nankörlere itaat etme ve var gücünle cihad et onunla (yani, Kur'ân'la)...”¹⁹

Tercümeyi Hazırlayan	Romence Orijinal Metni	Türkçe Çevirisi
S. Octavian Isopescu	Deci, nu asculta de cei necredincioși, ci te luptă împotriva lor, împreună cu el, cu luptă mare.	Kâfirlere uyma, onlara karşı, onunla beraber büyük bir mücadele göster.
George Grigore	Nu da ascultare tăgăduitorilor, ci luptă* împotriva lor cu tărie. <u>Dipnot:</u> *Luptă, gahid: rădăcina gahada cu sensul principal de a face eforturi, a se strădui, are conotație de luptă interioară și exterioară pentru întărirea regatului lui Dumnezeu în fața necredincioșilor.	İnkârcılara uyma, bilakis onlara karşı büyük bir mücadele* ver. <u>Dipnot:</u> *Mücadele, <i>câhid</i> : <i>Cehade</i> kökünden, temel anlamı “çaba göstermek” olup kâfirler karşısında Tanrı'nın krallığının güçlenmesi için iç ve dış mücadele etmeyi ifade eder.
Liga Islamică	Nu da ascultare necredincioșilor și luptă împotriva lor cu el*, în lupta neslăbită! <u>Dipnot:</u> *Cu Coranul și cu Adevărul care ți-a fost revelat.	Kâfirlere uyma, onlara karşı onunla* olanca gücünle mücadele et. <u>Dipnot:</u> *Kur'ân ve size indirilen Gerçek ile.

¹⁹ Âyetlerin Türkçe mealleri Murat Sülün'ün çalışmasından iktibas edilmiştir (Murat Sülün, *Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Anlamı*, Çağrı Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2012).

M. Ali Mehmet	Deci, Tu să nu dai ascultare necredincioşilor! Şi luptă cu acesta* împotriva lor, printr-o luptă mare!	Dolayısıyla, Sen, kâfirlere uyma! Ve onlara karşı onunla* büyük bir mücadele ver.
	<i>Dipnot:</i> *Cu Coranul.	<i>Dipnot:</i> *Kur'ân'la.

Furkan Sûresi Mekke döneminde inmiş olup konjonktür itibariyle Hz. Peygamber savaş anlamına gelen *kıtal* ile değil, *cihad* ile emredilmiştir.²⁰ Dolayısıyla bu âyetteki *câhid* ve *cihad* (وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا) kavramları, kâfirlere itaat etmemenin yanı sıra onlara “Kur'ân'ı anlatmayı”, başka deyişle, onlarla Kur'ân'ı merkeze alarak mücadele etmeyi ifade etmektedir. Netice itibariyle, buradaki maksat, Kur'ân'ın mesajını anlatmaktır ve bu da en büyük cihaddır.²¹

Romence tercümelere gelince; mütercimlerin tamamının *cihad* kavramını, ilk mânası “fiziksel mücadele/çatışma” olan *luptă*²² sözcüğüyle çevirdiğini görüyoruz. Herhangi bir ek açıklama yapılmadığı için de bu çevirinin yanlış anlamlara yol açabileceği açıktır. Dolayısıyla âyette cihattan maksadın fiziksel mücadele olmadığını ve dolayısıyla *cihad* kavramının burada “gayret göstermek” olarak tercüme edilmesinin daha uygun olacağını düşünmekteyiz.

Bu çerçevede tercümelere bakıldığında, Silvestru Octavian Isopescu'un cihad kavramıyla ilgili hiçbir açıklamada bulunmamasına rağmen George Grigore'un kavramın lügavî ve ıstılahî anlamlarını sunmakla yetindiği görülmektedir. Ayrıca Isopescu, ‘bihi’deki (به) *hû* (ه) zamirini olduğu gibi tercüme ederken, Grigore'un tercümesinde ‘bihi’ ifadesinin hiçbir karşılığı bulunmamaktadır.

Diğer taraftan, Liga Islamică (Komisyon) ve Mustafa Ali Mehmet'in tercümelerinde ‘bihi’deki *hû* (ه) zamirinin Kur'ân'a atıfta bulunduğu dipnot kısmında değinilmiştir. Dolayısıyla tercümelere büyük oranda birbirine benzemekle birlikte temel farklılığı, Grigore'un “bihi” ifadesini ihmal etmesi ve diğerlerinin dipnot kısmında ‘hû’ zamiriyle ilgili açıklama yapma ihtiyacı duymaları teşkil etmektedir. Son olarak, bu âyetin tercümelerinin, ilgili kavramların geçtikleri bağlama uygun yapılmadığı vurgulanmalıdır.

1.1.2. Zorlamak

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا وَإِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا ۗ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾
(العنكبوت ٨)

Ankebût Sûresi 8. âyetin Türkçe çevirisi:

“Biz insana; ana babasına iyi davranmasını emrettik... Ama şayet o ikisi, hakkında bilgin olmayan bir şeyi Bana ortak koşman için seni zorlarsa, onlara itaat etme. Çünkü dönüşünüz Banadır; yaptıklarınızı Ben size bir haber veririm.”

²⁰ Yusuf el-Karadâvî, *Fıkhu'l-cihad: dirase mukarene li-ahkamihî ve felsefetihi fi dav'i'l-Kur'ân ve's-sünne* (Kahire: Mektebetu Vehbe, 2009), 1/132-133.

²¹ Mehmet Okuyan, *Kur'ân-ı Kerîm'de Çok Anlamlılık* (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2013), 187.

²² LUPTĂ, lupt, vb. I. 1. Refl. recipr. A se bate corp la corp cu cineva. 2. Refl. recipr. şi intranz. A se război, a purta război, a fi în război cu cineva. ◇ Expr. (Refl. recipr.) Se luptă ziua cu noaptea = se face ziuă. 3. Refl. şi intranz. Fig. A se împotrivi, a se strădui să învingă o greutate, un obstacol. 4. Intranz. Fig. A se strădui să obţină ceva; [Türkçe tercümesi: 1. Biriyle fiziksel mücadelede bulunmak. 2. Savaşmak, biriyle savaşmak. Örnek ifade: “Gündüzün geceyle savaşması” = gündüz olmak. 3. (Mecazi) Bir ağırlığı, bir engeli aşmaya çalışmak. 4. (Mecazi) Bir şeyi elde etmek için çabalamak]; *Romence Dilinin Açıklayıcı Sözlüğü*, <https://dexonline.ro/definitie/lupta> (Erişim: 30.11.2022).

Tercümeyi Hazırlayan	Romence Orijinal Metni	Türkçe Çevirisi
S. Octavian Isopescu	Şi Noi îi poruncirăm omului să se poarte frumos cu părinții săi; însă dacă ei se luptă cu tine ca să-mi dai tovarăşi pe cineva pe care nu-l cunoşti, atunci nu asculta de ei. La mine este întoarcerea voastră şi Eu vă voi vesti ce aţi făcut.	Biz, insana, ana-babasına iyi davranmasını emrettik; eğer onlar, tanımadığın kimseyi bana ortak yapman için mücadele ederlerse, onları dinleme. Dönüşünüz banadır ve size yapmış olduklarınızı ben haber vereceğim.
George Grigore	Noi l-am sfătuit pe om să fie bun cu părinții săi, însă dacă te silesc să-Mi alături ce tu nu ai ştiință, nu le da ascultare. Întoarcerea voastră va fi la Mine şi atunci vă voi da de ştire ce aţi făptuit.	Biz, insana, ana-babasına iyi davranmasını tavsiye etmişizdir; ancak onlar, seni, hakkında bilgin olmayan bir şeyi Bana ortak koşman için zorlarsa, onları dinleme. Dönüşünüz Banadır ve o zaman size yapmış olduklarınızı haber vereceğim.
Liga Islamică	L-am îndemnat pe om să se poarte cu părinții săi frumos. Însă dacă ei se vor lupta cu tine pentru ca să-Mi faci Mie ca asociat* ceva despre care tu nu ai ştiință, nu le da lor ascultare! La Mine este întoarcerea voastră, iar Eu vă voi vesti ceea ce aţi făcut. <i>Dipnot:</i> *se vor strădui să te determine să fii politeist.	Biz, insana, ana-babasına iyi davranmasını tavsiye ettik. Eğer onlar, seni, hakkında bilgin olmayan bir şeyi Bana ortak* koşman için mücadele ederlerse, onları dinleme. Dönüşünüz Banadır ve Ben size yapmış olduklarınızı haber vereceğim. <i>Dipnot:</i> * Seni müşrik yapmak için uğraşacaklar.
M. Ali Mehmet	Noi îl sfātuim pe om să se poarte bine cu părinții săi. Dacă ei (idolatrii) Te vor sili să-Mi asociezii ceva despre care n-ai cunoştință, să nu le dai ascultare! Căci, la Mine vă veți întoarce, iar Eu vă voi da de ştire faptele voastre.	Biz, insana, ana-babasına iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Eğer onlar (müşrikler) seni, hakkında bilgin olmayan bir şeyi Bana ortak koşman için zorlarsa onları dinleme. Çünkü dönüşünüz Banadır ve Ben size yapmış olduklarınızı haber vereceğim.

Mekkî dönemde inen bu âyetin bazı putperest Arapların, Müslüman olan evlâtları üzerinde baskı kurmalarıyla ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Böyle durumlarda Kur'ân, Allah'ın buyruklarına karşı gelmekten sakınmanın yanı sıra yine O'nun buyruğu olan ebeveyn hukukuna riayet için çaba sarfedilmesini istemektedir.²³ Bu konu Mekkî olan Lokmân

²³ Hayrettin Karaman - Mustafa Çağırıcı - İ. Kâfi Dönmez - Sadrettin Gümüş, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2020), 4/256-257.

sûresinin 14-15. âyetlerinde de vurgulanmaktadır. Konu ve dönem benzer olduğundan *câhede* (جَاهِدَ) fiilinin tercümesinin her iki âyet grubu için aynı şekilde yapılması normaldir.

Ele aldığımız âyetin tercümesine gelince; Silvestru Isopescu ve Liga Islamică'nın burada *câhede* fiilini bir önceki örnekte olduğu gibi *luptă* sözcüğüyle çevirdiği görülmektedir. Ne var ki Isopescu, (Lokmân 31/15) âyetinin tercümesinde aynı kavramı “kızdırmak” anlamına gelen *necăjesc*; Liga ise “gayret göstermek” anlamındaki *străduiesc* ile tercüme etmişlerdir. Bu bağlamda Liga, (Ankebût 29/8) âyeti için yaptığı tercümenin dipnotunda *câhede* fiilinin anlamını “seni müşrik yapmak için uğraşacaklar” şeklinde vermiştir.

George Grigore ve Mustafa Ali Mehmet ise hem bu âyette hem de (Lokmân 31/15) âyetindeki *câhede* fiilini bu defa “zorlama” anlamına gelen *sileşte* kelimesiyle karşılamışlardır.

Bu âyet bağlamında değerlendirilecek olursa Grigore ve Mehmet haricinde âyetin bağlama uygun tercüme edilmediği görülmektedir.

1.1.3. Elinden Gelen Çabayı ve Gayreti Göstermek, Fedakârlık Yapmak

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ ﴿العنكبوت ٦٩﴾

Ankebût Sûresi 69. âyetin Türkçe çevirisi:

“Uğrumuzda uğraşıp didinenleri Biz elbette yollarımıza iletiriz. Allah elbette ihsan üzere hareket edenler ile beraberdir.”

Tercümeyi Hazırlayan	Romence Orijinal Metni	Türkçe Çevirisi
S. Octavian Isopescu	Iar cei ce s-au luptat pentru Noi, pe ei îi vom ocîrmui pe drumurile Noastre; Dumnezeu este cu cei ce se poartă bine.	Bizim için mücadele edenlere gelince, onlara yollarımızda rehberlik edeceğiz. Tanrı iyi davrananlarla beraberdir.
George Grigore	Noi îi călăuzim pe căile Noastre pe cei care au luptat pentru Noi. Dumnezeu este cu făptuitorii de bine!	Bizim için mücadele edenlere gelince biz onları yollarımıza hidayet ederiz. Tanrı iyilik yapanlarla beraberdir.
Liga Islamică	Iar pe aceia care luptă pentru Noi* îi vom călăuzi Noi pe căile Noastre**, căci Allah este cu cei credincioşi care fac bine***. <u>Dipnot:</u> *Se luptă cu sufletele lor, cu pofteler, cu Şeytan şi cu düşmanii religiei Noastre; **Pe căile pe care pot să ajungă la Noi; ***Şi îi ajută pe ei.	Bizim* için mücadele edenlere gelince elbette Biz** onları yollarımıza hidayet edeceğiz çünkü Allah iyilik yapan*** müminlerle beraberdir. <u>Dipnot:</u> * Nefisleri, şehvetleri, Şeytan ve dinimizin düşmanlarıyla mücadele ederler. ** Bize ulaşabilmenin yolları. *** Ve onlara yardım eder.

M. Ali Mehmet	Cât priveşte pe cei care se luptă pentru Noi, pe aceştia vom călăuzi pe drumul Nostru! Căci, Allah este Iângă cei care săvârşesc fapte bune!	Bizim için mücadele edenlere gelince Biz onları yollarımıza hidayet edeceğiz. Çünkü Allah iyilik yapanların yanındadır.
----------------------	--	---

Daha önce belirtildiği üzere, Ankebût Sûresi Mekkî dönemde indirilmiş olup Mekkî sûrelerdeki bu ve benzeri âyetlerde geçen *cihad* kavramı, “Allah yolunda gayret göstermek, O’nun uğrunda çaba sarf etmek” anlamında kullanılmaktadır.²⁴ Âyetin tercümesine gelince; mütercimlerin tamamının *cihad* kavramını, ilk mânası “fiziksel mücadele” olan *luptă* sözcüğüyle çevirdiği dikkat çekmektedir. Esasında hiçbir açıklama yapmadan âyet bu şekilde çevrildiğinde, okurun aklına ilk gelen mânanın “Allah uğrunda savaşmak” olması kuvvetle muhtemeldir. Dolayısıyla bu ve benzeri âyetlerin birebir çevirileri okuru bazen özgün anlamdan çok uzak ve hatta yanlış anlamlara götürebilecektir.

Liga Islamică’nın *cihad* kavramıyla ilgili “nefisleri, şehvetleri, Şeytan ve dinimizin düşmanlarıyla mücadele edilmesi” şeklinde açıklamada bulunmakla bütün türleriyle birlikte cihadı kastettiği anlaşılmaktadır. Ancak bağlamı göz önünde bulundurduğumuzda bu yorum veya açıklamanın âyetin bağlamına uygun olmadığını söyleyebiliriz.

Genel olarak, bu âyetle ilgili ele aldığımız tercümelerin âyetin geçtiği bağlama uygun yapılmadığı görülmektedir.

1.1.4. Savaşmak

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ وَمَأْوِيَهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ (التوبة ٧٣)

Tevbe Sûresi 73. âyetin Türkçe çevirisi:

“Ey peygamber! İnkârcı nankörlerle ve münâfıklarla cihad et, onlara karşı tavizsiz ol. Sığınakları Cehennem’dir... Ne kötü dönüş yeri!”

Tercümeyi Hazırlayan	Romence Orijinal Metni	Türkçe Çevirisi
S.Octavian Isonescu	O, profetule, luptă-te împotriva necredincioşilor și a fățarnicilor și fii crunt cu ei, căci locuința lor este iadul și rău este drumul.	Ey Peygamber, kâfirlere ve münâfıklara karşı mücadele et ve onlara sert davran, çünkü onların meskenleri cehennemdir ve o ne kötü bir yoldur!
George Grigore	O, Profetule! Războiește-te cu tăgăduitorii și cu fățarnicii! Fii crunt cu ei! Limanul lor va fi Gheena! Urâtă devenire!	Ey Peygamber! Kâfirler ve münâfıklarla savaş! Onlara karşı acımasız ol! Onların limanları cehennem olacaktır. O ne kötü bir dönüş yeridir!
Liga Islamică	O, Profetule! Luptă împotriva necredincioşilor și a fățarnicilor și fii aspru cu ei! Gheena va fi sălaşul lor și ce sfârșit trist! [vor avea ei]!	Ey Peygamber! Kâfirlere ve münâfıklara karşı mücadele et ve onlara sert davran! Onların meskenleri cehennem olacak ve ne üzücü bir sonları olacaktır!

²⁴ Okuyan, *Kur’ân-ı Kerîm’de Çok Anlamlılık*, 187.

M. Ali Mehmet	O, Profete! Luptă contra necredincioşilor şi făţarnicilor şi poartă-te cu asprime faţă de ei! Căci, locul lor de refugiu va fi Iadul şi ce loc rău este acela!	Ey Peygamber! Kâfirlere ve münâfıklara karşı mücadele et ve onlara karşı sert davran. Çünkü onların sığınacakları yer cehennemdir ve o ne kötü bir yerdir!
------------------	--	--

Sûre, Tebük Seferi bağlamında, Medine’de nâzil olmuştur. Bu âyetteki *küffâr* (الْكُفَّار) sözcüğü kâfirlik ve düşmanlıklarını aleni biçimde ortaya koyan müşriklere işaret etmekte olup müfessirlere göre cihad emri saldırgan müşriklere karşı silah ve savaşıyla, münâfıklara karşı ise söz veya had cezalarını uygulamak suretiyle yürütülecek mücadeleye karşılık gelir.²⁵

Bu âyette geçen *cihad* kavramını George Grigore hariç mütercimlerin tamamı “fiziksel mücadele” anlamına gelen *luptă* sözcüğüyle çevirmişlerdir. Grigore ise buradaki *cihad* kavramı için “savaş” anlamına gelen *râzboi* kavramını kullanmıştır. Ayrıca o, Tevbe Sûresi 73. âyetin benzeri olan ve Medine döneminde inen Tahrîm Sûresi 9. âyette geçen aynı kavrama “mücadele” anlamına gelen *luptă* karşılığını vermiştir.

Yukarıda incelenen çeviri çalışmalarında bu âyetle ilgili olarak dipnot kısımlarında hiçbir açıklama bulunmadığı, âyet için verilen tercümelemlerin de bağlama uygun yapıldığı görülmektedir. Görüldüğü üzere *cihad*, Kur’ân’ın terimleştirdiği ve Kur’ân’daki odak kavramlardan birisidir. Ancak Kur’ân’da farklı türevleriyle geçen bu sözcük, Kur’ân’ın her yerinde terim anlamında kullanılmamış, özellikle hicretten önce lügavi anlamıyla kullanılmıştır. Başka deyişle, Kur’ân kapsamında *cihad* kavramı, bağlamına göre geleneksel yani terimleşmeden önceki anlamının yanı sıra terimsel anlamını da yansıtan bir mahiyeti haiz olmuştur. Dolayısıyla *cihad*, çokanlamlı (vücûh) bir lafız olmakla beraber belli düzeyde anlam değişimine de maruz kalmıştır. Bu çerçevede Kur’ân’da “Allah için savaşmak” anlamının dışında “Kur’ân’ın tebliğinde gayret etmek”, “fedakârlık etmek” ve “zorlamak” gibi anlamlarda da kullanılmıştır.

Ne var ki Romence Kur’ân tercümelerinde *cihad* kavramının çoğu zaman nüzûl bağlamından kopuk bir şekilde ve genelde her geçtiği âyette ilk akla gelen mânası olan “fiziksel mücadele” (Romence: *lupta*) sözcüğüyle çevrildiği görülmektedir. Halbuki en azından Mekkî sûrelerdeki *cihad* kavramının, bağlamı gözetilerek ve terimleşmeden önceki lügat anlamı verilmek suretiyle tercüme edilmesinin elzem olduğu ortadadır. Ancak bunun yapılabilmesi için mütercim evvela, gerekirse mevcut olan en eski dilbilim referanslarına/kaynaklarına müracaat ederek kavramın lügavî anlamını tespit etmeli, akabinde bu kavramın geçtiği bağlamı göz önünde bulundurarak anlam tercihinde bulunmalıdır.

Netice itibariyle, Mekkî sûrelerde geçen *cihad* kavramının salt “fiziksel mücadele” şeklinde algılanması, bizce bu konuda en büyük problemlerden birisini oluşturmaktadır. Ayrıca *cihad* ve *kıtal* (قتال) kavramlara aynı mânâ vererek tercüme etmek bu konuda bir başka problemi teşkil etmektedir. Nitekim tercümelerin tamamında Bakara Sûresinin 190. âyetinde olduğu gibi *cihad* kavramını, “savaşmak” anlamına gelen *kıtal* kavramını “*lupta*” olarak tercüme ettikleri tespit edilmiştir.²⁶ Şüphesiz ki bu durum ciddi bir kritiği hak etmekle birlikte bizi âyetin anlamını doğru yansıtmama gibi bir sorun ile karşı karşıya bırakmaktadır.

²⁵ Öztürk, *Kur’ân-ı Kerîm Meali*, 269.

²⁶ el-Bakara 2/190.

Son olarak konuyla ilgili şu hususu da ifade etmek gerekir ki, George Grigore'un Mekkî sûrelerde geçen *cihad* kavramını ıstılahî anlamını esas alarak tercüme ederken Medine'de savaş bağlamında inen Tevbe Sûresi'ndeki bu âyeti lügavî anlamıyla hedef dile aktarması bir tutarsızlık arz etmektedir.

2. Âyetlerin Kendi Bağlamında Anlaşılması

Şüphesiz dil, pek çok hususiyet barındıran canlı bir olgudur. Bu yönüyle gerek tarihsel gerek maddî anlamda yazılı ve sözlü formlara bürünen dil olgusu, haliyle bu formlara özgü bazı keyfiyetleri haiz olmaktadır. Konumuz itibarıyla ve Kur'ân'ın ilkin sözlü bir hitap formunda inzâl olması hasebiyle dikkatimizi bu yöne yoğunlaştırdığımızda görürüz ki sözlü bir hitapta en önemli unsurlardan birisi o sözün söylendiği bağlamdır.²⁷ Bilindiği üzere yaklaşık 610-632 yılları arasında nâzil olan Kur'ân'ın ilk muhatapları o dönemde Mekke-Medine çevresinde yaşayan, belli özellik ve kültüre sahip insanlardır. Diğer bir deyişle Kur'ân, 20. yüzyıl insanına değil de ilk muhatap kitlenin örf-âdet, gelenek, sosyal ve kültürel olgularını dikkate almak suretiyle onlara hitap ederek nâzil olmuştur.²⁸ Dolayısıyla Kur'ân'ın doğru anlaşılmasında ilk muhatap kitlenin tarihsel tecrübesini dikkate almak gerekmektedir.²⁹ Zira Kur'ân'ı inceleyen her insan, Hz. Peygamber'in ve çevresindekilerin yaşadıkları çağın alışkanlıkları, örf ve âdetleri, inançları, düşünce, bilgi, yaşam tarzı ve kültürleriyle Kur'ân'ın muhtevası arasında derin ve sarsılmaz bir bağ olduğunu hemen fark eder.³⁰

Bu öncüllerden hareketle denilebilir ki, Kur'ân'ın nüzûl ortamını göz ardı ederek onun doğru anlaşılması mümkün değildir. Bu minvalde sûre ve âyetlerin Mekkî veya Medenî olmaları, hangi hadise üzerine, hangi tarihte ve ne sebeple nâzil oldukları gibi hususların tespit edilmesi tercümenin doğruluğuna büyük katkı sağlayacak, hatta yanlış anlamaların önüne geçecektir. Nitekim İbn Abbâs şöyle demiştir: “Biz, Kur'ân âyetlerinin kimin hakkında, nerede ve ne sebeple nâzil olduğunu biliyorduk. Ama şimdi bunlar bilmiyorlar. Dolayısıyla herkes kendine göre bir mâna çıkarıyor. Eğer onlar da Kur'ân âyetlerinin kimlerle ilgili, nerede ve ne sebeple nâzil olduğunu bilselerdi ihtilaf etmezlerdi.”³¹

Ebû İshâk eş-Şâtîbî'nin şu değerlendirmesi de oldukça önemlidir:

İbn Abbâs'ın söyledikleri gayet yerindedir; çünkü insan bir âyetin veya sûrenin nerede nâzil olduğunu bildiği zaman o âyetten veya sûreden neyin kastedildiğini anlar ve yaptığı yorum, âyetin sınırlarını aşmaz. Ama aksi durumda, yani âyetin hangi şartlarda inzâl edildiğinin bilinmemesi halinde, artık o âyetle ilgili değişik ihtimaller (evcüh/vücut) ortaya çıkacak ve herkes farklı görüşleri benimser olacaktır.³²

Tarihsel bağlamın yanı sıra sûre içi bağlam da önemlidir. Nasıl ki doğru anlama için tarihsel bağlamın belirleyici rolü varsa, metinsel bağlamın da aynı derecede önemi vardır. Nitekim dış ve iç bağlamın önemi âyetlerdeki müphemlerin/mücmellerin belirlenmesinde ve âyetler arasındaki kopukluğun giderilmesinde de öne çıkmaktadır. Bu durumda gerek metin içi (siyak-sıbak) karineler gerek metin dışı bağlamla ilgili deliller/rivayetler yardımıyla bir tercihte bulunmak ve bu tercihi ya doğrudan ya da parantez içinde zikretmek kaçınılmaz

²⁷ Mürsel Ethem - Yusuf Topyay, “‘Son Çağrı Kur'ân’ İsimli Mealin Çeviribilim Açısından Değerlendirilmesi”, *Dini Araştırmalar*, 23/59 (Aralık 2020), 453.

²⁸ Demirci, *Nas-Olgu İlişkisi Bağlamında Kur'ân'da Sosyal Gerçeklik* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2008), 13.

²⁹ Demirci, *Nas-Olgu İlişkisi Bağlamında Kur'ân'da Sosyal Gerçeklik*, 150.

³⁰ Demirci, *Nas-Olgu İlişkisi Bağlamında Kur'ân'da Sosyal Gerçeklik*, 151.

³¹ Ebû İshâk eş-Şâtîbî, *el-İ'tisam*, (9.Bab), thk. Ebu Ubeyde b. Hassan (Riyad, ts.), 3/147.

³² eş-Şâtîbî *el-İ'tisam*, 147-148.

olmaktadır. Üstelik zamirin merciindeki tayin farklılığına göre âyetteki anlam çok büyük ölçüde değişebilmektedir.³³ Dolayısıyla sözlü kültür üslubunun Kur’ân’a yansması olarak âyetlerde çoğu zaman zamirler, ism-i mevsuller ve ism-i işaretlerle müphem şekilde belirtilen kişi, yer ve nesne isimleri bağlama uygun bir şekilde açık isimler getirilmek suretiyle belirtilmeli; anlam ve tercümede bir kapalılık varsa böylece giderilmeye çalışılmalıdır. Aksi halde okuyucunun zihninde; “kim, kime, ne dedi, onlar kim, neresi, nerede” gibi birçok soru oluşmakta ve bunlar cevapsız kalmaktadır.³⁴

Diğer bir husus, okuyucuların en sık şikâyet ettikleri hususlardan biri olan âyetler arasında kopukluk sorunudur. Bunun temel sebebi Kur’ân’ın sözlü bir metin olma özelliğinin genelde dikkate alınmamasıdır.³⁵ Bu bağlamda, en azından tematik bütünlük arz eden âyetler arasındaki anlam ilişkisi, ‘Böylece’, ‘Nitekim’, ‘Kaldı ki’ gibi bağlaçlarla çeviriye yansıtılmalıdır. O halde cümleler ve hatta paragraflar, âyet fasıllarına göre tefrik edilmemeli, mâna bu tefrik sebebiyle parçalanmamalıdır.³⁶

Bununla birlikte âyet veya pasajlar arasında sarih ilişki kurmak, her zaman mümkün değildir. Mesela Bakara Sûresi; uzunca, farklı zaman ve mekânlarda, farklı konularda farklı muhataplara hitaben nâzil olmuş bir sûredir. Bu mânada onda yukarıda sayılan yönleriyle ayrışan pek çok pasaj vardır. Ayrıca Kur’ân’ın diğer sûrelerinde olduğu gibi, Bakara sûresi de yazılı metinlerin düzeniyle yani giriş-gelişme-sonuç şeklinde tertip edilmemiştir. Ne var ki, Kur’ân’ın sözlü bir metin olma özelliği göz önünde bulundurulunca, yukarıda zikredilen olumsuzlukların çoğunlukla ortadan kalktığı görülecek ve netice itibarıyla Kur’ân tercümesinin okur tarafından daha doğru ve daha iyi anlaşılmasının yolu açılacaktır.

2.1. Dış Bağlamın Öneme Dair Örnek Çeviri

يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ (الأعراف ٣١)

A‘râf Sûresi 31. âyetin Türkçe çevirisi:

“Ey Adem’in oğulları! Secde ettiğiniz her yerde güzel elbiselerinizi üzerinize alın. Ayrıca, yiyeğin için ama israf etmeyin. Şüphesiz O, israf edenleri sevmez.”

Tecümeyi Hazırlayan	Romence Orijinal Metni	Türkçe Çevirisi
---------------------	------------------------	-----------------

³³ Öztürk, *Çağdaş İslam Düşüncesi ve Kur’ancılık* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2021), 270.

³⁴ Süleyman Gezer, *Sözlü Kültürden Yazılı Kültüre Kur’ân* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2015), 117.

³⁵ Salih Akdemir, *Son Çağrı Kur’an* (Ankara, Ankara Okulu Yayınları, 2009), 27.

³⁶ Cündioğlu, *Kur’ân Çevirilerinin Dünyası*, 12.

<p>S. Octavian Isopescu</p>	<p>O, fiii lui Adam luați podoabele voastre* în tot locul de închinare și beți**, însă nu fiți îmbuibați, căci El nu iubește pe cei îmbuibați.</p> <p><u>Dipnot:</u></p> <p>* I.e. îmbrăcați-vă după cuviință – o poruncă în contra obiceiului păgânesc de a alerga în pielea goală în jurul Kaabei.</p> <p>** Contra acelora care în pelerinaj se abțineau de la toate, afară de cele mai necesare</p>	<p>Ey Adem'in oğulları, ibadet ettiğiniz her yerde kendi* ziynetlerinizi alın ve için** fakat aşırı bir şekilde içmeyin, çünkü O, aşırı içen ve yiyen kimseleri sevmez.</p> <p><u>Dipnot:</u></p> <p>* Uygun giyinin: Kâbe'nin etrafında çıplak olarak koşma şeklindeki pagan geleneğine karşı bir emir.</p> <p>** Hac esnasında en gerekli olanlar dışında her şeyden kaçınanlara karşı.</p>
<p>George Grigore</p>	<p>O, fii lui Adam! Purtați podoabele voastre în orice loc de rugăciune! Mâncați și beți, însă nu vă lăcomiți, căci Dumnezeu nu-i iubește pe cei lacomi.</p>	<p>Ey Adem'in oğulları! İbadet ettiğiniz her yerde ziynetlerinizi üzerinize alın! Yiyin ve için ama açgözlü olmayın, çünkü Tanrı açgözlü olanları sevmez.</p>
<p>Liga Islamică</p>	<p>O, fii ai lui Adam! Luați-vă gâtelile* voastre la toate locurile de Rugăciune!** Mâncați și beți, însă nu întreceți măsura, fiindcă El nu-i iubește pe cei care întrec măsura!</p> <p><u>Dipnot:</u></p> <p>*A se înțelege prin găteală atât curățenia corporală, cât și alegerea celor mai bune straie.</p> <p>**Păgânii din Arabia preislamică făceau înconjurul templului Al-Kaaba în pielea goală. Allah interzice această practică și le poruncește oamenilor să-și acopere goliciunea. Aceasta este o poruncă adresată dreptcredincioșilor de a îmbrăca veșminte alese de fiecare dată când merg la moschee sau la o adunare.</p>	<p>Ey Adem'in oğulları! Namaz* kıldığınız her yerde güzel elbiselerinizi** alın! Yiyin ve için ama haddi aşmayın, çünkü O, haddi aşanları sevmez.</p> <p><u>Dipnot:</u></p> <p>*Güzel giyinmek hem vücut temizliği hem de en iyi kıyafetleri seçmek anlamına gelmektedir.</p> <p>**İslam öncesi Arabistan'ının putperestleri, Kâbe tapınağını çıplak bir şekilde tavaf ederlerdi. Allah bu uygulamayı yasaklar ve insanlara çıplaklıklarını örtmelerini emreder. Bu, müminlere camiye veya toplantıya her gittiklerinde seçkin kıyafetleri giymeleri için verilen bir emirdir.</p>

M. Ali Mehmet	<p>O, fiii lui Adam! Puneți-vă veșmintele voastre de podoabă la toate slujbele*! Și mâncați și beți, dar fără risipă! Căci, Allah nu-i iubește pe risipitori!</p> <p><u>Dipnot:</u> *Islamul interzice unele obiceiuri păgâne, printre care și înconjurul Kaabei prin lepădarea de straie.</p>	<p>Ey Adem'in oğulları! Bütün namazlarda* zinet elbiselerinizi üzerinize alın! Yiyin ve için ama israf etmeyin! Çünkü Allah, israf edenleri sevmez.</p> <p><u>Dipnot:</u> *İslam, Kâbe'yi elbisesiz tavaf etmek gibi bazı pagan geleneklerini yasaklar.</p>
----------------------	--	---

Nüzûl ortamını dikkate almanın önemine işaret eden en önemli örneklerden biri bu âyettir. Âyet, ilk nesil Müslümanların baskı, zulüm, yoksulluk gibi çok büyük sıkıntılar çektiği bir dönemde nâzil olmuştur. Bu yüzden nüzûl ortamındaki ilk muhatap toplumunda çoğu kimsenin namaz için ayrı, başka işler için ayrı elbiseleri de yoktu. Yani onlar için süslü elbise, normal elbise ayırımı yapabilecek bir durum söz konusu değildi. Bu yüzden de bu dönem şartlarıyla lüks ve müreffeh bir hayatı çağrıştıran süslü elbiseler giyme, serbestçe yeme içme emirleri çelişki arz etmektedir. Bu bakımdan *ziynet* ile “elbise”, *mescid* ile de “Kâbe” kastedilmektedir.³⁷

Ayrıca âyetteki *isrâf* sözcüğüne sûrenin nâzil olduğu Mekke dönemi şartlarını göz önünde bulundurarak anlam verilmelidir. Nitekim *isrâf* lügat anlamı itibariyle “yapılan herhangi bir işte haddi aşmak” demektir. Bu da kimi zaman miktar kimi zaman da nitelik itibariyle belirlenmektedir. Bu itibarla, buradaki *isrâf etmeyin* ifadesini, genel çerçevesi itibariyle “helal ve haramı birbirine karıştırmamak ve helal olanın kullanımında aşırıya kaçmamak” olarak tanımlamak mümkündür.³⁸

Âyetle ilgili Romence tercümeleler incelendiğindeyse dipnot kısmındaki ilaveler dışında en önemli bağlamsal unsurlardan olan nüzûl dönemi âdetlerinin ve nüzûl sebebinin dikkate alınmadığı anlaşılmaktadır. Bu çevirilere göre Allah, bir avuç Müslümanın bin bir zorluk, darlık ve yokluk içinde beka mücadelesi verdiği Mekke döneminde inzâl buyurduğu bu âyette her mescide güzel/süslü elbiseler giyerek gidilmesini emretmekte, ardından da *ve-külû veşrabû ve-lâ tüşrifû* (وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا) ifadesiyle “yiyin için, ama israf etmeyin” buyurarak müsrifliği nehyetmektedir.

Dolayısıyla incelenen çalışmalarda âyetin tercümeleleri çok büyük oranda birbirine benzemektedir. Fakat dipnot kısmında George Grigore hariç diğer mütercimler âyetin tarihî bağlamıyla ilgili bilgi vermişlerdir. Liga Islamică çalışmasının ise dipnot kısmında “güzel giyinmek hem vücut temizliği hem de en iyi kıyafetleri seçmek anlamına gelmektedir” denilerek hem metnin zâhirî mânası hem de âyetin nüzûl sebebinin teşkil eden olayla doğrudan ilgili olmayan bir ilave yapıldığı görülmektedir.

2.2. Kur'ân İç Bağlamın Çevirideki Öneme Dair Örnek

أَنَّهُ لَفَزَ أَنْ كَرِيمٍ ﴿٧٧﴾ فِي كِتَابٍ مَكْنُونٍ ﴿٧٨﴾ لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ ﴿الواقعة ٧٩﴾

Vâkıa Sûresi 77-79. âyetlerin Türkçe çevirisi:

³⁷ Tiyek, *Kur'ân'ı Anlamada Bağlamın Rolü ve Meallerdeki Bağlamsal Sorunlar*, 346-347.

³⁸ Demirci, *Kur'ân Tefsirinde Farklı Yorumlar* (İstanbul: İFAV Yayınları, 2017), 1/486.

“Şüphesiz bu, değerli bir hitaptır (yani, Kur’ân-ı Kerîm’dir); Tertemiz olanlardan başkasının el süremeyeceği sınıksız korunan bir (ana) kitapta bulunmaktadır.”

Tecümevi Hazırlayan	Romence Orijinal Metni	Türkçe Çevirisi
S. Octavian Isopescu	Acesta este un Coran cinstit, într-o carte ascunsă*. Să nu-l atingă decât cei curați! <u>Dipnot:</u> *Căci originalul este la Dumnezeu.	Bu değerli bir Kur’ân’dır, saklı* bir kitapta. Ona sadece temiz olanlar el sürsün! <u>Dipnot:</u> *Çünkü onun orijinali Tanrı’dadır.
George Grigore	Acesta este un Coran Prea-cinstit, dintr-o carte ascunsă. Să nu-l atingă decât cei curați.	Bu çok değerli bir Kur’ân’dır, saklı bir kitaptan. Ona sadece temiz olanlar el sürsün.
Liga Islamică	Că acesta este un Coran nobil. Într-o carte bine păstrată*. Pe care numai cei curățiti o ating. <u>Dipnot:</u> *Ferită de orice modificare.	Çünkü bu değerli bir Kur’ân’dır. İyi korunmuş* bir kitapta. Ona sadece temizlenmiş olanlar el sürer. <u>Dipnot:</u> *Herhangi bir değişiklikten korunmuş.
M. Ali Mehmet	Acesta este Coranul cel glorios! Într-o carte bine păstrată.* Pe care nu-l pot atinge decât cei purificați**. <u>Dipnot:</u> *În sensul că originalul Coranului se păstrează lângă Allah. **După ce s-au spălat (abluțiune).	Bu yüce bir Kur’ân’dır! İyi korunmuş* bir kitaptadır Ona sadece arınmış** olanlar el sürebilirler. <u>Dipnot:</u> *Kur’ân’ın aslının Allah katında korunduğu anlamına gelmektedir. **Yıkandıktan sonra (abdest).

Âyet, zaman itibariyle Hz. Muhammed’in peygamberliğinin üçüncü yılında, mekân olarak da Mekke’de nâzil olduğundan âyetin dış bağlamı henüz nüzûlünün tamamlanıp el sürülmesi yasaklanacak iki kapak arasına alınmış bir mushafın bulunmadığı ve abdest âyetinin (el-Mâide 5/6) nâzil olmadığı bir dönemdir. İç bağlam açısından da âyetler Kur’ân’ın Levh-i Mahfuz’daki durumuna, kaynak bakımından sağlamlığına ve korunmuşluğuna; ona arındırılmış olan meleklerden başka hiç kimsenin dokunamayacağını vurgulamaktadır. Yani kastedilen abdestli müminler değil, Kur’ân’ın ilâhî kaynaklı oluşu ve Hz. Peygamber’e ulaşma şeklidir. Dolayısıyla âyet, sonrasındaki âyetten de anlaşılacağı üzere müşriklerin Kur’ân ile ilgili “Şair, kâhin sözü” gibi iddialarına bir cevap niteliği taşımaktadır.

Âyetin Romence tercümelerine gelince; Mustafa Ali Mehmet *mutahharûn* (arındırılmış) kavramına doğru mâna vermiş olsa da dipnot kısmındaki açıklaması âyette kastedileni layıkıyla anlamadığına işaret etmektedir. Zira onun, *mutahharûn* kavramını “abdest alanlarla” sarîh bir şekilde ilişkilendirdiğini görmekteyiz. Diğer mütercimlerin de sarîh hiçbir yorumda bulunmasalar da onunla aynı görüşü paylaştıkları görülmektedir. Zira *mutahharûn* terimine tümü, abdestsiz Mushaf’a dokunulmayacağı şeklindeki fikhî kabulün

etkisinde kalarak “temiz olanlar” (*cei curaşi*), “temizlenmiş olanlar” (*cei curaşişi*) gibi anlamlar vermişlerdir. Yine aynı gerekçe ile *hû* (ہ) zamiri de Mushaf’a ircâ’ edilmektedir. Ancak âyetin hem dış hem de iç bağlamı açısından değerlendirdiğimizde böyle bir anlamlandırmanın çok da isabetli olmadığını söylemek mümkündür. Netice itibariyle, ele alınan bu örnekle bir kez daha, Kur’ân âyetlerinin iç ve dış bağamlarına yeterli önemin verilmediği durumlarda çevirinin noksan kaldığı ve özgün anlamın büyük ölçüde bulanıklaştığı görölmektedir.

2.3. Müphem Âyetlerin Belirlenmesinin Önemine Dair Örnek

مَنْ كَانَ يَظُنُّ أَنْ لَنْ يَتَصَرَّهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ لِيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُدْهِبَنَّ كَيْدَهُ مَا يَغِيظُ (الحج 15)

Hac Sûresi 15. âyetin Türkçe çevirisi:

“Her kim; Allah’ın, dünyada ve ahirette kendisine yardım etmeyeceğini zannediyorsa, göğe bir araç uzatıp sonra (ayağını yerden) kessin de (oralarda dolaşıp) baksın bakalım; bulduğu bu çare, kendisini sinirlendiren şeyi giderebilecek mi?”

Tecümeyi Hazırlayan	Romence Orijinal Metni	Türkçe Çevirisi
S. Octavian Isopescu	Cei ce cred că Dumnezeu nu-i ajută în lumea de acum și cea de apoi, acela să întindă o frânghie; apoi să o taie și să privească dacă vicleșugul său poate depărta ceea ce-L înfuriază.	Allah’ın kendilerine dünyada ve ahirette yardım etmeyeceğine inananlar, o bir ip çeksin, sonra da kesip bir baksın; bu kurnazlığı öfkelenđiđi şeyi giderecek mi?

<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">George Grigore</p>	<p>Cei care își închipuie că Dumnezeu nu îl va ajuta, nici în Viața de Acum, nici în Viața de Apoi, să întindă o funie până la cer și apoi s-o taie: el va vedea dacă vicleșugul lui va nimici ceea ce îl înfurie!</p> <p><i>Dipnot:</i> 30:10 (Sfârșitul celor care-au făcut rău a fost rău, căci ei au socotit semnele lui Dumnezeu minciuni și le-au luat în derâdere.) și 40:36-37. (Faraon a spus: „O, Haman! Zidește-mi un turn! Poate voi atinge barierele! Barierele cerurilor și să urc la Dumnezeul lui Moise, căci eu îl socot un mincinos! Astfel, lui Faraon i-a fost împodobită fapta cea rea și a fost îndepărtat în Cale. Vicleșugul lui Faraon nu a sfârșit decât în ruină;).</p>	<p>Allah'ın kendisine ne dünyada ne de ahirette yardım etmeyeceğini zannedenler, göğ'e kadar bir ip çeksin, sonra da kessin: kurnazlığının onu kızdıran şeyi yok edip etmeyeceğini görecek!</p> <p><i>Dipnot:</i> [er-Rûm] 30:10 (Allah'ın âyetlerini yalan saydıkları ve onları hor gördükleri için, kötülük işleyenlerin sonu kötü oldu.) ve [el-Mü'min] 40:36-37 (Firavun, “Ey Hâmân!” dedi, “Bana yüksek bir kule inşa et; belki bazı yollara, göklerin yollarına ulaşırım da bu sayede Mûsâ'nın ilâhını görebilirim! Doğrusu onun bir yalancı olduğunu düşünüyorum.” İşte böylece, yaptığı çirkin iş Firavun'a güzel göründü ve doğru yolu bulması engellendi. Firavun'un tuzağı hüsrandan başka bir sonuç doğurmadı.)</p>
<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">Liga Islamică</p>	<p>Acela care își închipuie că Allah nu-l va ajuta* în această viață și în Viața de Apoi să întindă o funie până la cer**, iar apoi (să-și) taie (gâtul) și să vadă dacă vicleșugul său va îndepărta ceea ce îl înfurie!***</p> <p><i>Dipnot:</i> *Pe Profetul Muhammed. **Să o lege de un obiect mai înalt decât el. ***Adică faptul că Allah îl ajută pe Profetul Său.</p>	<p>Kim Allah'ın kendisine dünyada ve ahirette yardım etmeyeceğini* sanıyorsa, göğ'e** kadar bir ip gersin, sonra da (boynunu) kessin de baksın; kurnazlığı onu kızdıran şeyi giderecek mi!***</p> <p><i>Dipnot:</i> *Hazreti Muhammed'i. **Kendisinden daha yüksek bir cisme bağlamak. ***Allah'ın, Peygamberine yardım ettiği anlamında.</p>

M. Ali Mehmet	<p>Cel care crede că Allah nu va veni în ajutorul Său* nici în lumea aceasta și nici în cea de dincolo, acela să ducă o funie până la cer**, iar apoi s-o taie și să vadă dacă vicleșugul său va face să dispară ceea ce îl supără***.</p> <p><u>Dipnot:</u> *Al Profetului Muhammed. **Sus de tot. ***Versetul are în vedere faptul că, orice ar zice și ar face necredincioșii, Profetul Mahomed va fi ajutat prin revelații periodice.</p>	<p>Allah'ın dünyada da ahirette de kendisine* yardım etmeyeceğine** inanan kimse, göğe*** kadar bir ip uzatsın, sonra onu kessin de baksın; hilesi, onu kızdıran şeyi giderecek mi?</p> <p><u>Dipnot:</u> * Hazreti Muhammed'in. ** Her şeyden daha yüksek. *** Âyet, inkârcılar ne söylerse söylesin ve ne yaparsa yapsın Hz. Muhammed'e, sürekli gönderilen vahiylerin aracılığıyla yardım edileceğini ima etmektedir.</p>
---------------	---	--

Bu âyet, çevirilerde ele alınan metne dair müphemliğin giderilmesi hakkında iyi bir örnektir. Zira zamirler, kimin kime ne söylediği belirgin kılınmadan tercüme edildiğinde, ele alınan kısım anlamsız bir cümle haline gelmektedir.

Âyetteki ilk soru işareti *men kâne yezunnu en len yensurahullahu* ifadesindeki (مَنْ كَانَ) (يُظُنُّ أَنْ لَنْ يَنْصُرَهُ اللَّهُ) *hu* (ه) zamirinin mercii ile ilgilidir. Bu zamir bir görüşe göre Hz. Peygamber'e, ikinci bir kanaate göre *men* (من) lafzına, diğer bir görüşe göre ise *din*'e delalet eder.³⁹ Bütün bu farklı ihtimallere göre âyetteki anlam değişir. Diğer taraftan *fel-yemdüü bi-sebebin ile's-semâi* (فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ إِلَى السَّمَاءِ) ifadesindeki *sebeb* ve *sema'* kavramlarıyla *sümme'l-yehta* (ثُمَّ لِيَقْطَعْ) ifadesindeki *kat* (kesmek) kavramının tam olarak neye atıfta bulunduğu da belirsizdir. Bu yüzden ki *fel-yemdüü bi-sebebin ile's-semâi* (فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ إِلَى السَّمَاءِ) ifadesine, “Bir çaresini bulup göğe uzansın”, “Tavana ip bağlayıp kendisini assın”; *sümme'l-yehta* ifadesine ise “dünya ve ahiretle ilişkisini kessin”, “İpi kesip intihar etsin”, “göğe yükselip vahiy ve/veya ilâhî yardımı kessin” gibi farklı anlamlar takdir edilmiştir.

Yukarıdaki tercümelerde görüleceği üzere Silvestru Isopescu ve George Grigore âyette geçen *men kâne yezunnu* (مَنْ كَانَ يُظُنُّ) ifadesindeki *men* (من) zamirini çoğul kipiyle tercüme etmiştir. Ancak Grigore *nasara* (نصر) fiilini tekil olarak tercüme ettiği halde, Isopescu çoğul olarak tercüme etmiş yani *nasara* fiilindeki zamiri *men* zamirine atfetmiştir ancak *medde* (مَدَّ) fiiline gelince bunun tekil kipini kullanmıştır. Ayrıca Isopescu'nun tercümesinde *semâ'* (السَّمَاءِ) kavramının karşılığı bulunmamaktadır. Grigore ise zamirlerin neye işaret ettiğini hiçbir şekilde belirtmemektedir. Ancak dipnottaki ilavesiyle âyetin anlamı sadedinde Hâmân'ın, Mûsâ'nın Tanrısı'na vâsıl olmak için kendisine bir kule yapması isteğiyle bağlantı kurmaya çalıştığını düşünmekteyiz. Bu yoruma göre, Hz. Muhammed'e olan kin ve nefretinden dolayı onun dünya ve ahirette yardımsız bırakılmasını isteyen kimsenin, bir yolunu bulup göğe çıkması ve böylece gücü yetiyorsa kesilmesini istediği yardımları kaynağından kesmesi kastedilmektedir. Lakin, Grigore'un çevirisinde bu mânâ yansıtılmamıştır.

³⁹ Öztürk, *Çağdaş İslam Düşüncesi ve Kur'anlılık*, 310.

Liga Islamică ve Mustafa Ali Mehmet ise dipnot kısmındaki açıklamalarda *nasara* (نصر) fiilinin zamirinin Hz. Muhammed'e atıfta bulunduğunu ilave etmektedirler. Diğer yandan *sema* (السَّمَاء) kavramının da farklı şekilde yorumlandığını; Liga Islamică'nın "onu kendinden daha yüksek bir nesneye bağlama" şeklinde bir anlam verdiği halde, Mehmet'in "en yüksekte" şeklinde tercüme ettiğini görmekteyiz. Ne var ki, diğerlerinden farklı şekilde Liga Islamică parantez içinde *kat* (السَّمَاء) fiilinin nesnesini "kendi boğazı" şeklinde tercüme etmiştir.

Mehmet, tercümesinin dipnot kısmında, "Âyet, inkârcılar ne söylese ve ne yaparlarsa yapsınlar, Hz. Muhammed'in peyderpey gelen vahiylerle desteklendiği" şeklinde bir açıklama yapsa da bu, âyetin tercümesini daha anlaşılır kılmamaktadır. Netice olarak, genelde Kur'an mütercimlerini zorlayan bu âyet için Romence Kur'an tercümelerinde de durumun farklı olmadığı görülmektedir. Ayrıca mütercimlerin dördünün de kaynak metne sadık kalmaya ve herhangi bir ilave getirmemeye çalıştıkları mülahaza edilmektedir. Böylece, birçok âyet çevirisinde görüldüğü üzere tümüyle metne/lafza sadık kalmak tercümeyi daha anlaşılabilir hale getirebilmektedir. Ele alınan âyetin tercümesinde de görüldüğü üzere Liga Islamică'nın tercümesi, ilave ettiği yorumlarıyla nispeten anlaşılır hale gelmiştir. Dolayısıyla mütercim, kaynak metne sadık kalıp anlaşılmayan bir tercüme ya da metnin iletmek istediği mesajı odaklanarak anlaşılır bir tercüme yapmak ve bu yönde bir metot benimsemek gibi iki tercih arasında bulunmaktadır.

3. Tercümenin Anlam Eksenli Yapılması

Kur'an'ın insanların hayatlarına yön vermesi şüphesiz ki öğretileriyle/mesajlarıyla olmuştur. Diğer bir deyişle, Kur'an-ı Kerim'in hidayet rehberi olma özelliği, onun aktardığı ilâhî mesajların inanan bir bünyede fiiliyata dönüşmesiyle tahakkuk etmiştir. İşbu mesajlar her ne kadar lafızlar aracılığıyla iletilmişse de asıl olan içeriktir. Zira mesajı olmayan lafızlar, ruhu olmayan cesetler gibidir. Dolayısıyla doğru bir Kur'an tercümesi, anlamın/mesajın doğru iletilmesini öncelemek zorundadır. Bu yönüyle anlamı esas alan tercüme türüne "tefsîrî tercüme" denmektedir. Tefsîrî tercüme, mütercimin asıl dildeki ifadeyi iyice anladıktan sonra, içerdiği anlamı kendi üslup ve ifadesiyle diğer dile aktarmasıdır.⁴⁰ Bu yöntemde her harf ve kavramın tercüme edilmesi gibi zorunluluk yoktur. İşte Türkiye'de Kur'an'ı Kerim tercümesi yerine daha çok "meal"⁴¹ deyiminin kullanılması, anlam esas alınarak yapıldığından, yapılan tercümenin eksik ve yetersiz olabileceği ve Kur'an'ın yerini tutmadığını belirtmek içindir.⁴² Diğer taraftan, "harfî tercüme" denilen ve asıl metne bağlı olan tercüme yönteminde ise asıl metindeki bütün kavramlara, tercüme edilen dilde karşılık verilmeye çalışılır.⁴³ Harfî tercüme, her ne kadar ilmî eserlerde ve kanun metinlerinde kolay ve pratikse de edebî eserlerde, özellikle Kur'an-ı Kerim'de kullanımı son derece güç, hatta bazen imkânsız bir çeviri yöntemidir.⁴⁴

⁴⁰ İlhami Günay, *Başlangıcından Bugüne Kur'an'ın Türkçe Tefsir ve Tercümesi* (İstanbul: Ensar Yayınları, 2016), 57.

⁴¹ "Meal" kavramının Kur'an tercümesiyle ilgili ilk kullanımı Muhammed Hamdi Yazır'a ait olup *Hak Dini Kur'an Dili* adlı tefsirinin mukaddimesinde geçmiştir; Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili (Yeni Mealli Türkçe Tefsir)* (İstanbul: T.C. Diyanet İşleri Reislîği, 1935), 1/30.

⁴² Mehmet Paçacı, *Kur'an'a Giriş* (İstanbul: İsam Yayınları, 2006), 145.

⁴³ Hidayet Aydar, *Kur'an'ı Kerim'in Tercümesi Meselesi* (İstanbul, Kur'an Okulu Yayınları, 1996), 58.

⁴⁴ Aydar, *Kur'an'ı Kerim'in Tercümesi Meselesi*, 240.

Kur’ân, Hz. Muhammed’in (as) yaşadığı dönemde, Mekke ve Medine civarında indirildiğine göre Kur’ân’da kullanılan dil de haliyle o dönemdeki Arap dili ve edebiyatına ait özellikler taşımaktadır.⁴⁵ Bu nedenle harfî tercümenin, özellikle Kur’ân’ın edebî üslubunun yansıtılmasında yetersiz kaldığı görülmektedir. Zira deyimler, kinâyeler, ta’rîzler, meseller, göndermeler, benzetmeler gibi birçok edebî üslubun sıkça kullanıldığı bu ilâhî kelâmın lafızlarının birebir çevirisi, ortaya ciddi mânada yanlışlıkların çıkmasına sebep olmaktadır.⁴⁶ Kaldı ki Kur’ân deyimleri salt Arapça anlamları ile değil de hedef dildeki deyimsel karşılıkları ile çevrilmelidir.⁴⁷ Ayrıca bir kavramın kaynak dildeki bütün anlamlarını ve çağrışım dünyasını, hedef dilde sadece bir kavramla karşılama imkânı bulamayabilir ve bunlardan sadece birini tercih edip onu aktarmak veya bütün anlamları aktarmak istediğinizde birden çok kavram kullanmak, hatta bazen bir kavramı karşılayabilmek için bir cümle kurmak zorunda kalabilirsiniz. O nedenle ideal bir tercüme için tüm bu ihtimal ve gerçekler göz önünde bulundurulmalıdır.

Diğer taraftan, Kur’ân’ın şifahî bir hitap oluşu harfî tercüme tekniğinin yetersiz kalmasının temel sebebini oluşturmaktadır. Zira bir yazılı metinde kimin kime, ne zaman, nerede, ne söylediği bilinirken sözlü bir hitapta bu detaylar her zaman bulunamamaktadır. Dolayısıyla mütercim yukarıda geçen bütün hususlara dikkat ederek en başta Kur’ân cümlelerinin yazılı metne aktarılırken oluşan boşlukları ve bağlam kayıplarını dikkate alıp bunları mümkün olduğunca gidermeye çalışarak çeviri faaliyetine başlamalıdır. Dolayısıyla, Kur’ân’ın harfî tercümesi, Kur’ân’ın mânâ ve mesajını Arapça dışında bir dile yetkin ve yeterli şekilde aktarmada kifayetsiz bir çeviri tekniğidir.⁴⁸ Netice itibarıyla Kur’ân tercümesinde kaynak metinden ziyade hedef metne yönelen anlam merkezli tercüme (tefsîrî tercüme) tekniği esas alınmalıdır.

3.1. Deyimlerin Çevirisine Dair Örnek

يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ وَيُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿القلم ٤٢﴾

Kalem Sûresi 42. âyetin Türkçe çevirisi:

“Baldırın açıldığı, secdeye çağrıldıkları halde güçlerinin buna yetmediği gün...”

Tecümeyi Hazırlayan	Romence Orijinal Metni	Türkçe Çevirisi
Octavian S. Isopescu	Într-o zi se va descoperi soldul* și ei vor fi chemați la închinare, însă nu vor putea. <u>Dipnot:</u> *fraza aceasta înseamnă o nenorocire mare.	Bir gün kalça* açılacak ve onlar ibadete çağrılacaklar, ama buna muktedir olamayacaklar. <u>Dipnot:</u> *Bu ifade “büyük bir felaket” anlamına gelir.

⁴⁵ Cündioğlu, *Kur’ân Çevirilerinin Dünyası*, 15.

⁴⁶ Elik, *Tevhid Mesaj – Özlü Kur’ân Tefsiri*, 25.

⁴⁷ Sülün, *Kur’ân Ne Diyor? Biz Ne Anlıyoruz?*, 476.

⁴⁸ Öztürk, *Meal Kültürümüz* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2011), 36.

George Grigore	În Ziua când picioarele vor fi dezgolite, vor fi chemați să se arunce cu fața la pământ, însă nu vor mai putea.	Baldırların açılacağı gün, onlar yüzleriyle yere atılmaya çağrılacaklar, ama buna artık muktedir olamayacaklar.
Liga Islamică	Într-o Zi li se va arata lor o nenorocire* și ei vor fi chemați la prosternare, însă nu vor putea**. <i>Dipnot:</i> *vâlva din acea zi; după o alta interpretare, în acea zi, Allah işi va arata piciorul și toți credincioșii se vor prosterna pe când necredincioșii vor avea spatele înțepenit. **din pricina pedepsei care-i va complexi.	Bir Gün onlara bir musibet* gösterilecek ve secdeye çağrılacaklar, ama buna muktedir olamayacaklar**. <i>Dipnot:</i> *O günün kargaşası. Bir başka yoruma göre ise, o gün Allah ayağını gösterecek ve bütün müminler secdeye kapanacaklar, kâfirlerin ise sırtları dimdik olacak. **Onları ezecek azaptan dolayı.
M. Ali Mehmet	În ziua în care li se vor vedea picioarele și vor fi chemați să se prosterneze, ei nu vor avea putere.	Baldırların görüleceği ve secdeye çağrılacakları gün, onlar buna muktedir olamayacaklar.

Bu âyet-i kerîmenin tercümesindeki zorluk, bir çeviride hedef dildeki kavramların yetersiz olabileceğine dair bariz örneklerden birini oluşturmaktadır. Eğer âyetin ilk kısmındaki ibare harfî metotla tercüme edilirse, “Baldırın açıldığı gün” şeklinde tercüme etmek gerekir. Halbuki böyle bir çeviriyi okuyan kimse, bununla Allah’ın neyi murad ettiğini anlayamayacaktır. Zira âyetteki bu deyimsel ifade (“*Baldırın açıldığı gün*”) Arapça açısından hususi bir mânaya sahip olup özellikle kıyamet gününü ve o günün sıkıntılarını ifade etmektedir.⁴⁹ Bu anlamda, insanların o günün (mahşer) sıkıntısından kurtulmaları için Allah tarafından görevlendirilenlerin onları Allah’a secde etmeye çağıracağı bir sahneye/duruma işaret etmektedir.⁵⁰

Âyetin Romence çevrilerine gelince; Liga Islamică dışında diğer mütercimlerin harfî tercüme tekniğine başvurdukları görülmektedir. Ancak ne var ki bu durumda da mütercimler farklı neticelere ulaşmışlardır. Nitekim Isopescu *yukşefu* ‘an *sâkin* (يُكشَفُ عَنْ سَاقٍ) ibaresini “kalçanın açılacağı” diye tercüme etmiştir. Grigore’un ise *sâkin* (سَاقٍ) kelimesini çoğul olarak tercüme ettiği ve çevirisiyle ilgili hiçbir açıklama yapmadığı görülmektedir. Ayrıca onun, *secde* (سَجْد) kelimesine “yüzleriyle yere atılma” diyerek ilginç bir mânâ verdiği görülmektedir. Grigore ve Isopescu’nun, *ibadet*, *rükû*, *secde* gibi İslâm dinine özgü kavramların tercümesinde Müslümanların kullandıkları kavramlara müracaat etmek yerine ilgili kelimeleri kendi dinî terminolojilerine ait terimlerle tercüme ettikleri görülmektedir.

Mustafa Ali Mehmet ise *yukşefu* ‘an *sâkin* ifadesine “baldırların görüleceği” şeklinde bir anlam vermiştir. Dolayısıyla o da âyetteki özgün anlamı tam olarak yansıtamamıştır.

⁴⁹ ez-Zemaşşerî, *el-Keşşâf ‘an Hakâiki Ğavâmiği ‘t-Tenzil*, I-IV (Beyrût, Dâru’l-Kitâbi’l-‘Arabî, 1407), 5/594; İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve ‘t-Tenvîr* (Tunus: ed-Dâru’t-Tûnisîyye, 1984), 29/97.

⁵⁰ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve ‘t-Tenvîr*, 97.

Dipnot kısmındaki açıklamalara gelince; her ne kadar *sâkin* (ساق) kelimesini “kalça” diye çevirse de Isopescu bu ifadenin “büyük bir felaket” anlamına geldiğini ilave etmiştir.

Diğer taraftan Liga Islamică *yukşefu ‘an sâkin* (يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ) ifadesini “musibet gösterilecek” diye çevirmişse de bunun âyetin anlamını yansıtmadığı açıktır. Zira yukarıda görüldüğü gibi Liga Islamică’da *yukşefu ‘an sâkin* ifadesi deyim olarak çevrilmemiş, harfi tercüme yoluna gidilmiştir. Bu anlamda diğerlerinden tek farkı *sâkin* kelimesini “musibet” terimiyle karşılamasıdır. Ayrıca onun, “Bir başka yoruma göre ise, o gün Allah ayağını gösterecek ve bütün müminler secdeye kapanacaklar, kâfirlerin ise sırtları dimdik olacak” şeklindeki açıklamasıyla okurun kafasını ziyadesiyle karıştırdığı müşahede edilmektedir.

Görüldüğü gibi, âyetin metnine, başka deyişle salt lafza bağlı kalınarak yapılan çeviri, anlamı tam olarak yansıtamamaktadır. Ayrıca deyimsel yahut bağlamsal ifadelerin anlamları doğru bir şekilde hedef dile aktarılmadığı için âyetin yanlış anlaşılmalara müsait bir muhteva ile tercüme edildiği Liga Islamică örneğinde görülmüştür. Öte yandan bir diğer mülahazamız, ilgili âyetin çevirisi noktasında Mehmet ve Grigore’un tercümelemleri arasında büyük oranda benzeşme olduğu şeklindedir. Son olarak, ele alınan âyetle ilgili mezkûr çevirilerde âyette kimin kime ne zaman ne söylediği gibi temel hususların belirsiz olduğu veya tatmin edici karşılıklarının verilemediği görülmektedir. Kalem 42. Âyetten yazar kendisi ne anlıyor birkaç cümleyle izah etmesi faydalı olacaktır.

Sonuç

Kur’ân tercümesinin yalın ve lafzî bir çeviri çabasından çok daha fazlasını gerektirdiği söylenebilir. Bu bağlamda Kur’ân’ın, nâzil olduğu dönemde muhataplarına ne dediğinin, onlar tarafından nasıl anlaşıldığının yani ilk özgün anlamın tespiti bu hedefe giden yolun olmazsa olmaz ilk adımı ve kaçınılmaz bir zorunluluğudur. Zira Kur’ân’ın ilk muhataplarına ne dediğini anlamadan onun vermek istediği mesajı anlamak ve bu temelde bir ilişki kurmak da mümkün olmayacaktır. Bu sebeple Kur’ân’ın temel birimleri olan sözcük ve cümlelerin doğru anlamlarını tespit etmek için tarihsel ve olgusal bağlam dikkate alınmalı; Kur’ân’ı sağlıklı bir şekilde anlamak için mümkün olduğunca indiği dönemin şartlarına odaklanmalı ve bunlar belirgin kılınmaya çalışılmalıdır. Aksi halde ne Kur’ân sözcüklerinin doğru anlamlarına ne de âyetlerin ne demek istediğine ulaşmak mümkün olacaktır. Bu durumda belki de mütercimün önündeki en büyük zorluklardan biri, sözlü bir hitap olan Kur’ân metninin yazıya aktarılmasından kaynaklanan müphemlikler ve ilk bakışta âyetler arasında görülen kopukluklar, müşkillerdir. Hal böyleyken tercüme faaliyetinin, kaynak dildeki metni, hedef dile birebir aktarmayla biten bir faaliyet olmadığı bilinmelidir. O halde başarılı bir tercüme ancak âyetlerdeki kapalılıkları gidermeye yoğunlaşılması ve bunun sonucunda ulaşılan mânanın kaynak metindeki anlama sadık bir biçimde aktarılmasıyla gerçekleşebilecektir.

Bu çalışmada, daha nesnel ve akademik bir Kur’ân tercümesi için olmazsa olmaz diye nitelendirilen ve Kur’ân’ın muhteva ve özelliklerinden mülhem bazı kriterler tespit edilerek konuya katkıda bulunmaya gayret edilmiştir. Netice itibarıyla, başarılı bir Kur’ân tercümesi için araştırmada sunduğumuz teklifleri özetle şu başlıklar altında sıralayabiliriz:

- Kur’ân sözcüklerinin ilk/otantik anlamlarının tespiti edilmesi

- Kur'ân âyetlerinin veya dilsel birimleri ile anlatılarının tarihsel ve metinsel bağlamları çerçevesinde anlaşılması

- Tercümenin anlam eksenli yapılması

Her bir Kur'ân mütercimi teknik anlamda müfessir olmasa da alelâde bir kitabın çevrisine benzemeyen bu önemli ve çok boyutlu çeviri faaliyetine girişen biri olarak söz konusu kriterleri göz önünde bulundurmak zorunludur diye düşünüyörüz. Nitekim tercüme, zâhiren çok basit gibi görünen bir süreçse de aslında zor yönlere sahip bir iştir. Zira tercümenin sağlamaya çalıştığı şey farklı kültürlerin ve anlayışların kendi dillerinde ifade ettikleri şeyleri, yine farklı kültür ve anlayışlara nakletmektir. Hâlbuki her dil apayrı bir dünyadır. Her milletin ifade tarzı da kendine özgüdür. Kısacası, Kur'ân'a dair tarihsel bağlam ve özgün anlamın yanı sıra bunu bize aktaran, başta tefsir birikimi olmak üzere İslâm dünyasının zengin ilmî müktesebatı göz ardı edilerek başarılı bir meal hazırlamanın pek mümkün olmadığı söylenebilir.

Çalışmamızda ayrıca birebir çeviri metodunun ne denli problemlili sonuçlara yol açtığına dair örnekler serdedilmeye çalışılmıştır. Zira birebir bir çeviri, her defasında nassın ne kastettiğini ortaya çıkaramamaktadır. Dahası birebir çeviriler neticesinde tercüme konusuna ifade yahut cümlelerin birçok farklı anlama ve hatta yanlış anlamalara müsait bir durum yarattığı da çalışmamız boyunca tespit ettiğimiz bir diğer husustur.

Çalışmada Romence meallerden verdiğimiz örnekler Kur'ân'ı tercüme eden mütercimnin İslâm ve Kur'ân'la ilgili algılarını bir şekilde tercümesine yansıttığını; söz konusu önyargıların ya doğrudan âyetin tercüme metnine ya da dipnot kısmına etki ettiğini göstermiştir. Dolayısıyla Isopescu ve Grigore'un tercümelelerinde kendi kültürlerine ait görüşlere, Liga Islamică ve Mehmet'in çalışmalarında ise İslâm dinini savunan görüşlere rastlamak olağan bir durum olarak müşâhede edilmiştir. Nitekim, Isopescu'nun İslâm'a karşı düşüncelerini doğrudan açıklarken Grigore'un daha genel açıklamalarda bulunarak görüşlerini net bir şekilde beyan etmediği görülmüştür. Buna karşın, Liga Islamică ve Mustafa Ali Mehmet'in çalışmalarının dipnot kısmında birçok açıklama yapıldığı görülmektedir. Ele alınan âyetlerin yanlış anlaşılma endişesinin onları böyle bir yöntemle sevk etmiş olabileceği tahmin edilebilir.

Özetleyecek olursak, Romanya'da yapılmış olan Romence Kur'ân çalışmaları, yapıldığı dönemdeki insanların din bağlamında gündeme gelen bazı soru işaretlerine cevap bulmalarını sağlamakla birlikte, çeviri hatalarından tamamıyla uzak değildir. Bu hataların daha ziyade Kur'ân sözlüklerinin ilk mânalarını tespit edememe, Kur'ân'ın bütünlüğüne dikkat etmeme, âyetlerin iç ve dış bağlamlarını hesaba katmama, Kur'ân'ın anlatım üslubunu yeterince fark edememe, deyim ve mecazların karşılıklarını doğru tespit edememe gibi metot hatalarından kaynakladığı görülmüştür. Buradan hareketle günümüzde daha nitelikli Romence Kur'an meallerine ihtiyaç duyulduğu ortadadır. Yeni yapılacak meallerin çalışmamızda bir kısmına işaret ettiğimiz metodik hatalardan kaçınması büyük önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Aydar, Hidayet, *Kur'ân'ı Kerîm'in Tercümesi Meselesi*. İstanbul: Kur'ân Okulu Yayınları, 1.Baskı, 1996.
- Cündioğlu, Düccane, *Kur'ân Çevirilerinin Dünyası*. İstanbul: Kapı Yayınları, 3. Baskı, 2011.
- Demirci, Muhsin, *Kur'ân Tefsirinde Farklı Yorumlar*. 3 Cilt. İstanbul: İfav Yayınları, 1.Baskı, 2017.
- _____, *Nas-Olgu İlişkisi Bağlamında Kur'ân'da Sosyal Gerçeklik*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 1. Baskı, 2008.
- Durmuş, Zülfikar, *Kur'ân'ın Türkçe Tercümeleri - "Aziz Kur'ân ve İnsanlığa Son Çağrı" Örneği-*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 1. Baskı, 2007.
- el-Ferâhîdî, Ebû 'Abdurrahmân el-Halîl b. Ağmed, *Kitâbu'l-'Ayn*. nşr. Mehdî el-Mahzûmî, İbrahim es-Sâmerrâ'î. 8 Cilt. Beyrut: Mektebetu'l-Hilâl, 1988.
- Gezer, Süleyman, *Sözlü Kültürden Yazılı Kültüre Kur'ân*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 1. Baskı, 2015.
- Goldenberg, Yves, "Notes En Marge De Quelques Écrits Roumains Sur Le Coran Et l'İslam". *Analele Universităţii*, 21, (1972).
- Günay, İlhami, *Başlangıcından Bugüne Kur'ân'ın Türkçe Tefsir ve Tercümesi*. İstanbul: Ensar Yayınları, 1. Baskı, 2016.
- İbn Âşûr, Muhammed b. Tâhir b. 'Âşûr (ö.1393/1973), *et-Taħrîr ve't-Tenvîr*. 30 Cilt. Tunus: ed-Dâru't-Tûnisiyye, 1984.
- el-İsfahânî, Râgıb, *Müfredât Elfâz-ul Kur'ân*, thk. Safvan Adnan Davudî. Dımaşık: Dar-ul Kalem, 4. Baskı, 2009.
- Karaman, Hayrettin - Çağırcı, Mustafa - Dönmez, İbrahim Kafi - Gümüş, Sadrettin, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*. 5 Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 7. Baskı, 2020.
- el-Karadâvî, Yusuf, *Fıkhü'l-cihâd: dirâse mukârane li ahkâmihî ve felsefetihî fi dav'i'l-Kur'ân ve's-sünne*. 2 Cilt. Kahire: Mektebetu Vehbe, 2009.
- el-Kazvîni, Ebû'l-Huseyn Ağmed b. Fâris, *Mu'cemu Mekâyisi'l-Luğa*, nşr. 'Abdusselâm Muhammed Hârûn. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1979.
- Okuyan, Mehmet, *Kur'ân-ı Kerîm'de Çok Anlamlılık*. İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2013.
- Özel, Ahmet, "Cihad", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 7/531-534. Ankara: TDV Yayınları, 1993.
- Özsoy, Ömer, "Çeviri Kuramı Açısından Kur'ân Çevirisi". 2. *Kur'ân Sempozyumu*. Ankara: Bilgi Vakfı Yayınları, 1996.
- Öztürk, Mustafa, *Çağdaş İslam Düşüncesi ve Kur'ancılık*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 1. Baskı, 2021.
- _____, *Meal Kültürümüz*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2.Baskı, 2011.
- Paçacı, Mehmet, *Kur'ân'a Giriş*. İstanbul: İsam Yayınları, 3. Baskı, 2009.
- er-Râzî, Fahrüddîn, *et-Tefsîru'l-Kebîr*. Beyrut: Dâr İhyâu't-Turâsi'l Arabi, tsz.
- _____, *Kur'ân Ne Diyor? Biz Ne Anlıyoruz?*. İstanbul: Ensar Yayınevi, 1. Baskı. 2015.
- eş-Şâtîbî, Ebû İshâk, *el-İ'tisam*, thk. Ebu Ubeyde b. Hassan. (Riyad: tsz.)
- Tiyek, Fatih, *Kur'ân'ı Anlamada Bağlamın Rolü ve Meallerdeki Bağlamsal Sorunlar*, Ankara: Ankara Okulu, 2015.
- Topay, Yusuf - Ethem, Mürsel, "Son Çağrı Kur'ân' İsimli Mealin Çeviribilim Açısından

Değerlendirilmesi", *Dini Araştırmalar*, 23/59 (Aralık 2020).

Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili (Yeni Mealli Türkçe Tefsir)*. 10 Cilt. İstanbul: T.C. Diyanet İşleri Reisliği, 1935.

ez-Zemaşşerî, Ebû'l-Kâsım Maħmûd b. 'Amr (ö.538/1144), *el-Keşşâf 'an Haķâiki Ğavâmiği't-Tenzil*. 4 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, 1407H.

Türkçe Kur'an Tercümeleri:

Son Çağrı Kuran. çev. Salih Akdemir. Ankara: Ankara Okulu, 2. Baskı, 2009.

Tevhid Mesajı Özlü Kur'an Tefsiri. çev. Hasan Elik – Muhammed Coşkun. İstanbul: Fikir Yayınları, 1. Baskı, 2013.

Hayat Kitabı Kur'an Gerekçeli Meal-Tefsir. Mustafa İslamoğlu. İstanbul: Düşün Yayıncılık, 7.Baskı, 2013.

Kur'an Aydınliğı Kronolojik Kur'an Meali. çev. Tuncer Namlı. Ankara: Fecr Yayınları, 2. Baskı, 2016.

Kur'an-ı Kerim Meali. çev. Mustafa Öztürk. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 1. Baskı, 2015.

Kur'an Kerim ve Türkçe Anlamı. çev. Murat Sülün. İstanbul: Çağrı Yayınevi, 1. Baskı, 2012.

Romence Kur'an Tercümeleri:

Coranul, Traducere din limba arabă - (Kur'an, Arapça'dan Tercüme). çev. George Grigore. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Baskı, 2009.

Coranul – (Kur'an), çev. Isopescu Silvestru Octavian. Chiřinău: Cartier, 10. baskı, 2001.

Coranul Cel Sfânt. Traducerea Sensurilor ři Comentarii. – (Kur'an Kerim. Anlamların Tercümesi ve Yorumlar) çev. Liga Islamică ři Culturală din România. İstanbul: İslam Yayınevi, 3 Baskı, 2004.

Coran Ultima Carte Sfântă – (Son Kutsal Kitap Kur'an). çev. Mehmet, Mustafa Ali. București: Paideia Yayınevi, 1.baskı, 2003.

Coranul sau sfânta scriptura a credincioşilor lui Mahomet – (Kur'an veya Muhammed'e inananların Kutsal Kitabı). çev. Souffrin, Bernhard. București: Editura București, 1884.

Versete Selectate din Sfântul Coran – (Kur'an Kerim 'den Seçme Âyetler). çev. Ahmediyya Cemaati. Islam International Publications Ltd., 1989.

Web Adresleri (Sitelere erişim tarihi ilgili dipnotlarda zikredilmiştir.)

Romence Dilinin Açıklayıcı Sözlüğü: <https://dexonline.ro/definitie/lupta>